

Brud Nevez

Stén Kidna - Naig Rozmor
Korantin Riou

Brug : Brud Nevez o sevel
goulennou digand Fanch Broudig

Fanch Danno :
Kenlabour gand - Anjela Duval

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezonég mizieg.

Niv. 47 - Miz eost ha miz gwengolo 1981.

Rener: Andreo Merser.

Sekretour: Jakez Salaun.

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da: BRUD NEVEZ, 6, ru Beaumarchais, 29 200, Brest.

Priz an niverenn-mañ: 10 lur.

Koumanant-bloaz:

- priz ordinal: 60 lur.

koumanant skoazell: azaleg 80 lur.

studieren: 40 lur.

broiou estrañjour: 90 lur.

Eur houmanant-bloaz a dalvez evid 10 niverenn.

Ar chekennoù bank a zo da veza kaset war-eeun da: BRUD NEVEZ, 6, ru Beaumarchais, 29 200, Brest.

Ar chekennoù post a zo da veza lakaet war K.R.P. « Brud Nevez », 893-94 P, Roazon.

I.S.S.N.: 0399-7014.

Diskleriet hervez al lezenn: pevare trimiziad 1981.

C.P.P.A.P.: nn 34 627.

Ar merour: P.M. Mevel.

Moulet ez-prevez gand BRUD NEVEZ.

C. evid an oll bennadoù.

N'eus ket a aotre d'embann eur pennad diwar BRUD NEVEZ heb beza bet an aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadoù a vez embannet e BRUD NEVEZ n'emaint ket da veza lakaet war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet anezo hebken.

Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset endro ma vez tu.

Embannet e vez BRUD NEVEZ gand skoazell EMGLEO BREIZ.

TAOLENN

Er miloér brehonet, gand Stén Kidna.....	3
Eun « Amzer Nevez » evid ar zonerez ?gand J.S.....	4
Keuz, gand Naig Rozmor.....	7
Son an amourousted, bet dastumet gand Kerliann.....	9
Ar moraer koz, gand Korantin Riou.....	11
An hini goz hag ar mor, gand Korantin Riou.....	13
Bugale Berlobi (Ti Noun), gand Per-Jakez Helias.....	19
Eur pennad-kaoz gand Fañch Broudig, diwar-benn « Brug »...28	
Kenlabour gand Anjela Duval, gand Fañch Danno.....	33
Diwar-benn an Tad Medar hag « An tri aotrou » gand Naig Rozmor.....	37
Sant-Neven, eun istor sebezuz, gand F.B.....	40
Reun ar C'halan, levr ar blanedenn, gand P.M. Mevel.....	42
Paotr Treoure, Mojennou, gand P.M. Mevel.....	44
Va ferherinaj en Douar-Zantel, gand P.M. Mevel.....	44
O foeta bro er Hanada, Un tamm karn bar werenn, Breiz ha Kronembourg,Energieziou Breiz, gand J.S.....	45

Er miloér brehonet

Merh vihan,
Torret genis ha miloér
En ur barrad kounnar,
Eidous pebéh glahar!

Te glaho én anér
Adstagein en tammeu gwer.
Nétra d'obér!
De vikin é chomo fondet
Er miloér.

Ha soñj, ha predér:
Mar dé un dé rannet
Ha galon
Ged ha vuiañ karet
Eidous pebéh ankén!

A-hed ha vuhé
E santei
Er gouli

Kalon ur verh e zo tinér,
Med bresk
Avel er gwer.

Stén KIDNA.

Eun « AMZER NEVEZ » evid ar zonerezh?

D'ar zadorn 5 a viz kerzu eta an hini eo bet digoret war an ton ofisiel ar « *Conservatoire régional de musique, chants, danses et sports traditionnels de Bretagne* ». Da geñver an digouez-se e oa deuet espres-kaer betek ar Morbihan an hini a zo bet anvet da Rener ar Muzik, Maurice Fleuret, hag e-neus lavaret e oa e zonedigez eur zeblant vad. Poueza war ar pezh a zo « disheñvel » a vo greet muioc'h-mui, e Frañs, en amzer-da-zond, emezañ ive, bez' o-devo ar rannvroioù muioc'h a halloud, hag e vo kement-mañ ar brasa dispah abaoe 1789.

Marteze. Da hortoz, zoken ma n'eo ket bet peurrenket an oll gudennou a vo da gas endro ar Skol-Uhel nevez, n'eo ket divalo tamm ebed ar batis a zo bet savet e Plañwour, war eun dachenn a 3 devez-arad bet kinniget gand kêr an Oriant da « *Amzer Nevez* ». Bez' ez eo, dres, « *Amzer Nevez* », eun emgleo etre eun toullad strolladoù ha kevredigezhoù a zo troet da labourad war dachenn ar muzik hag ar han er vro-mañ: *Bodadeg ar Zonerien* (B.A.S., hag ema bodet enni dreist-oll ar zonerien bagadoù, mez paz an oll anezo), *War 'l Leur* (ar helhiou keltieg ha n'emaint ket e Kendalc'h), *Al Leur Nevez* (ar ganerien kan-ha-diskan), *Sonerien ha Kanerien Vreiz* (ar zonerien daou-ha-daou dreist oll), *Telennourien Vreiz*, ar *FALSAB* (ar hourennerien), ar hoarierien viel.

800 milion en arhant koz eo bet koustet sevel ar batis nevez, hag a zo ennañ eur zal vraz a 400 m² hag a hell talvezoud da veur a dra (beilladegoù, hag all...), eur zal-dañs, klasou, eur zal-leoriou ha pladennou, unan evid ar sporchou... En oll 2.500 m².

A-dra-zur n'eus ket betek-henn kaiz a lehiou ma hell ar re a zo troet gand sevenadur ar vro en em gaoud « evel er gêr ». N'eus, war a zeblant, nemed eun ti spializet all euz ar memez seurt, eo *Ti-Kendalc'h*, e Sant-Visant-war-an-Oust, e bro-Redon. Soñjal a heller ive en eul levracueg evel hini ar *C.R.B.C.* (Kreizenn an Enklaskou Breizeg ha Keltieg) e Skol-Veur Vrest, med n'eo ket ken êz da zarempredi.

Pell 'zo e oa Paolig Montjarret o klask kaoud eur seurt ti, hag a die, hervezañ, beza heñvel a-walh ouz « *Piping College* » Glasgow e Bro-Skos. Soñjet ez eus bet, en amzer dremenet, sevel eur seurt skolaj e Kemper, e Gourin, hag e leh all moarvad... Setu-eñ a-benn ar fin savet euz an douar, en Oriant. Eun neventi vad hag eun devez braz evid an oll re a zo troet gand muzik Breiz, hag a oa deuet niveruz d'an digoradur ofisiel.

Da betra talvezo an ti nevez ? D'ar zonerien d'en em gaoud, da genta. Ezet e vo dezo bremañ en em voda, ober stajou, kaoud saliou a-zoare evid labourad. Talvezoud a ray koulskoude da genta penn d'an dud a-ziwar-dro an Oriant: int eo an nesa dioutañ. E fin ar zizun, koulskoude, e-pad ar week-end, e vo devezioù-studi, ha stajou e-pad ar vakañsoù-skol, evid ar re a deuy a belloh, zoken euz diavêz Breiz. Rag peadra a zo er skol nevez da voueta ha da loja eun toullad mad a dud: ne oa skol vuzik a seurt-se ebed c'hoaz!

Sed aze eta eur benveg labour evid ar zonerien. Dezo e vo da ziskîeria hag e tere outo, en eur zarempredi ar skol nevez, hag en eur zond da labourad enni hervez o zantimant, o bolonte, hag o ezommou. Danvez-sonerien a zo: 600 eo a zo enskrivet a-benn bremañ dija evid heuilla kentelioù biniou, bombard pe draou all, e 17 kêr euz a Vreiz. Heb konta ma vez greet ar memez labour e Brest gand Kreizenn an Arzou-Pobl, dindan renezh Per-Yves Moign.

Eun nebeud skoillou he-devo evelkent ar skol nevez da ziwall diouto. Arabad eo ne deuje da greizenna re kement a reer war dachenn ar muzik hag ar han: red eo da bep hini derhel da gaoud an tu da labourad en e gorn. Arabad d'an ti nevez dond da veza klozet na tamolodet warnañ e-unan, ha mond endro evel ma ne vije nemetañ e Breiz: red eo d'ar zonerien mond, azaleg an ti-ze, war-zu an diavêz.

Arabad c'hoaz e vije war ar « *h/conservatoire* » re stumm eur skol: eun tammig aon a zeblant kaoud sonerien 'zo rag an dra-mañ, hag henn laret o-deus kerkent hag an digoradur. Ar pezh a zo da houzaout eo pe-seurt plas a vo roet er skol nevez d'ar renevezadur, d'ar re a klask henchoù nevez d'ar muzik giz ar vro. Daoust ha n'eo greet ar Skol-Uhel nemed evid ar viniaouerien, hag an dalabarderien (gand eun tammig plas da zonerien all evel an delennourien, pe ar zonerien daou-ha-daou), pe daoust ha digor e vo d'ar binviñ all hag a hell ive talvezoud en deiz a hirio d'ober muzik giz ar vro ? Ha ne vo kaoz en Oriant nemed euz sonerezh bagadoù ?

Eur poent all, ha ne hellom ket ni chom dizebiant en e geñver. Dindan talbenn « *Amzer Nevez* » eo bet savet ar batis nevez. Med n'eus bet roet ano brezoneg ebed dezañ betek-henn, ha pa gomzer anezañ, eo bepred euz ar « *h/conservatoire* » eo e komzer. Gwir eo e oar nebeut-h-nebeuta ar zonerien a vrezoneg: e-barz ar bagadoù, a-boan ma vez unan pe zaou o helloud brezoneg. War « *Ar Soner* », kazetenn B.A.S.

ne vez kaji morse a bennadou brezoneg, ne vez ket berniou war « *Musique bretonne* ». Peseurt plas a vo hini ar brezoneg er skol nevez ? Moarvad n'eo ket red gouzoud ar yez evid ober muzik doare ar vro. Med evid kana ? En eur feson, eo êsoh en em lakaad d'ar muzik evid dond a-benn da gomz brezoneg...

Eur zin eo da nebeuta ar Skol-Uhel nevez. Beteg-vremañ, eo gand ar re goz eo e veze desket an toniou hag ar zoniou. Diwar vremañ e vint studiet en eur skol.

J.S.
D'an 8 a viz kerzu 1981

KANAOUENNOU

FISELEZED GRONVEL: Kanaouennou kan-ha-diskan kanet gand **K. BAKER** ha **Y. GOW**.

TREGERIZ: Kanaouennou nevez evid ar vugale. Sonerez gand **Soazig Noblet** ha **Fañch Danno**; barzonegou gand **P.M. Mevel**, **A. Lavanant**, **Anjela Duval**, **Maria Prat**, **Evnig Penn** ar **C'hoad**, **Jeanne Bluteau**. Kanet gand **Frañseza Riou**, **S. Noblet** ouz an delenn.

KANAOUENNOU EVID AR SKOLIOU, KANENNEU AVEID AR SKOLIEU: kanaouennou evid ar vugale.

KANNENEU GWENEDEG: kanenneu pobl a vro-Wened, bet choazet evid ar vugale.

Peb leor: 10 lur (120 g)

Eur vinikasedenn a zo gand peb leor: 20 lur (100 g)

KEUZ

Sevel a rin eun Tadj-Mahall
Kaerroh eged hini Agra
D'an den e-neus grêt va joa
Beteg ma yeas d'ar bed all.

Mesket' noa ganen e vuhez,
E alan hag e venoziou,
Govellet flour or halonou
War anne aour e garantez.

Gantañ on bet dibôtretet
Gand geriou seiz, gand geriou mêl,
Kelennet evel eur bugel
En aon na vijen bet spontet.

Desket' neus din n'oa ket mezuz
Plega d'ar horv pa vez e go
Na leski a-bez en e fo
Hervez al lezenn beurbaduz.

Dirag ken tener eürusted
An ankou 'vagas gwarizi,
A zailas dre laer 'barz an ti
Da ziskoulma or bizied.

N'oa ket amzer da gutuill
Bleuniou orañvez va eured
M'edon distro euz ar vered
Em dillad kañv, em daelou puill.

Ne oan nemed eur grennardez
Gand va bleo melen blañsonet
Ha setu-me intañvezet
A-raog fest ar briedelez.

Sehet am-eus va daoulagad
Hag asantet d'am flanedenn,
Med glaz a zon atao em fenn
Ha ne hellin ankounac'haad.

Ken a zavin eun Tadj-Mahall
Kaerroh eged hini Agra
E leh ma teuin da zaoulina
Da ziskouez on chomet feal.

NAIG ROZMOR.

Tadj-Mahall: Kaerra bez a zo er béd, hag a heller da weled e-keñver kêr Agra, e bro Indez. Savet eo bet er 17^{ved} kantved gand eun impalaer evid e vuia-karet.

Dibôtreda: Diskulia. Ar hiz a oa e Bro-Leon da gelenn ar plahed yaouank war-nes darempredi eur paotr yaouank war zoñj dimezi.

Son an amourusted

(Kalonig bihan mignon)

Gwechall, pa oan-me paotr yaouank (diou wech)
Kalonig bihan mignon,
Me 'm-oa choazet eur vestrez koant.
Ah ma charmante brune,
Qu'il fait beau marcher
Au clair de la lune.

Eun devez me 'm-oa soñjet
E rankjen moned d'he gweled.

Pa oan o tiskenn gra ar roz,
Me gleve kleier an hanternoz.

An avel, ar glao, a oa yen,
Ha me oa gleb, ne ouie den.

Pa oan erru e-tal an nor,
Ne greden ket goulenn digor.

Dre doull an alhwez me gleve
Trouz he alan en he gwele.

Ma mestrezig, digorit ho tor,
Ho servijer a houl digor.

Digeri an nor d'ar poent-mañ an noz,
Digand ma zad me glevo trouz.

It da vechosi (1) ar hezeg
Da gaoud ar mevel da gousked.

Ha warhoaz vintin pa zavin,
Me raio deoh ho tñjuni.

Me raio deoh soubenn al lèz,
Vo mad deoh 'vid ho kwall nozvez.

N'on ket deut amañ, ma mestrez
Evid goulenn soubenn al lèz.

Mez 'vid ho koulenn da bried
Pa 'deus ma halon ho choazet.

'Vid ho koulenn digand ho tad,
Ha 'vid ho kaoud a galon vad.

Tri re voutou am-eus uzet,
Ma mestrez o tond d'ho kweled.

Mar doh skuiz oh uza boutou,
C'hwi a raio eur galochoù.

Eur galochoù a vo hir ha berr,
A vo mad deoh 'vid chom er gêr.

Ha setu penaoz, ma zud kêz,
Eh on-me chomet dizimez.

(1) marchosi.

Bet dastumet gand KERLANN.

AGENDA 1982

- Bemdez 'ni eo ho-po ezomm anezañ.
- Eur prov euz ar henta evid ar halanna.

15 lur (120g)
e ti Brud Nevez.

AR MORAER KOZ

Lavar, bleiz - mor, azezet 'tal ar hê,
E petra 'zoñjez bremañ, o selled ouz ar bê,
Ouz ar bê glaz, lintruz dindan an heol,

Ouz ar bê glaz, lintruz dindan an heol
Bigi o rikla warnañ, oriaved bagol?
«- Em yaouankiz, p'edon-me arer-mor,

-« Em yaouankiz, p'edon-me arer-mor,
'Houzañv an tourmant, ar fru ha gwrez an neol e gor,
O redeg herr d'an inizi klouar,

O redeg herr d'an inizi klouar,
Ha goude buan o vond d'ar penn - ahel - douar.
Na c'hweg ar porz war - lerh beajou hir!

Na c'hweg ar porz war - lerh beajou hir!
Hogen na plijuz ive kantren gand ol lestr dir,
Koummou, avel, d'ol luskellad uhel,

Koummou, avel, d'ol luskellad uhel,
D'or brañsigellad nerzuz, 'wechou beteg mervel,
Stlapet er mor, en eur palez marmor,

Stlapet er mor, en eur palez marmor,
En annez dileur, disto, eur vorverh hag he gor!...
Yann, va mabig, ne dout ket deut 'baoe,

Yann, va mabig, ne dout ket deut 'baoe
An nozvez spontuz ha kriz, nepell diouz enez Groe,
Ne dout ket deut, biken ne deui ken,

Ne dout ket deut, biken ne deui ken,
Da bokad d'az tad karet, 'rôg deiz an douar yen!...
Selled a ran ouz lamm an tarziou foil,

Selled a ran ouz lamm an tarziou foll,
Rag enno 'welan bepred keneiled o koroll.
Selaou a ran klemm skrijuz, dibaouez,

Selaou a ran klemm skrijuz, dibaouez,
Va mor 'n e hoari diroll; plijoud 'ra din e vouez.
Malloz ebed; nann, ne vallozin ket.

Malloz ebed; nann, ne vallozin ket
Va zachenn labour er bed, evid gounid ebed...
Pôtred yaouank, dispakit ar ouel,

Pôtred yaouank, dispakit ar ouel,
Va hasit buan pell-pell. 'Vidon, pebez gouel:
Gweled ar mor, ha tra ken, em dremmwel!

K. RIOU

(Bet embannet da genta war AR SONER, nn 18, miz du 1950; da heul e oa eun ton gand Y. KAMUZ)

AR MARH DALL - LE CHEVAL AVEUGLE

Kontadennou, danevellou ha barzonegou e brezoneg,
bet dibabet, troet e galleg ha kinniget gand ar **BLEUN
BRUG**. Tresadennou gand Gilbert Maurel. (Folio junior
diouyezeg, Gallimard).

14 lur (200 g) e ti Brud Nevez.

AN HINI GOZ HAG AR MOR

«La votz d'una campana
S'escampa vers la mer»
(Leon Cordas-Aquarella) (1)

Mouez eur hloh
A rull tram' ar mor.

An heol a ziskenne da skoacha wardu Penmarh. Ruz ar hou-
moul, tano-seiz; ruz ar mor, dirag he daoulagad du. Azezet war
eur gador, eur vaouez koz a zelle, 'vel trellet, ouz an dour ha
koroll e vravigou spoum. Abaoe eurvezioù e oa aze, mezevel-
let, strobinellet ho-pije laret, gand ar mor espar. O hortoz dis-
tro eur mab martolod? Pe an eurusted a zeufe beteg enni da
heul ar bagou?...Diouz he gweled avad, e santer e oa an eu-
rusted intret enni; etrezi hag an donvor e tie beza savet eur
steudad huñvreou - kaer 'veljust - hag hi, estlamm, a zelle
hag a zelle ouz an hou, plijet dreist gand lintr an heol war 'n
dour demhiaz, demruz, o leunia he daoulagad gand c'hoariou
bresk ar skiêrijenn hag al liviou. Oh ober soñjou, o prederia
war he bro, pell du-ze ? pe war 'n hini he-doa dibabet evid
eun nebeud devezioù ?..

Med piou oa-hi ? Eun douristez romanteg ?...pe eur wrah
trejeboulet ?..

Tri - ugent vioaz zo, eur Breizad, soudard d'ar mare-ze, e-
noa bet tro da rei skoazell d'he zad dezi, en eun atant, en Ar-
dech, e Kreisteiz Bro-hall.

Hi, Klara, a oa neuze pemzeg vioaz bennag. Plijet e oa bet
gand kêzioù ar Breizad a zisplege dezi ar mor tost d'e gêr, er

Vro-Vigoudenn, disheñvel-mad diouz ar menezioù. Chomet e oant mignoned, skrivet o-doa eur wech an amzer an eil d'egile. Eet da Anaon kamarad he zad, he-doa Klara kendalhet gand he liziri, ha greet brasoh anaoudegez gand mab ha merh-kaer ar zoudard.

Gand eun amezeg e timezas Klara, ha genel eur mab. Maro oa he gwaz avad e-kreiz e vrud. Gren atao, hi 'laboure stard, 'vid beva-bevaig, med ive ankouah pegen trist e oa he stad. Kaloneg, he-doa sammet war he chouk eur beh gwall bonner evid eur vaouez. Euz he gwella he-doa greet da skolia he mab. Viktor. Gand an deskadurez avad e oa savet diouaskell d'ar paotr hag e-noa nijet prim da Lion ha da Bariz.

O! dont a ree d'e vakañsou da weled e vamm, da « gemer êr vad » ar menezioù, da bourmen e-pad eun devez bennag - paz re! - e-mesk kan ar skrilled, da zebri bara ar gêr kalz gwelloc'h hini kêr. Dimezi ' reas Viktor gand eur velenegez euz an Uhelou ha ne gomprens seurt e buhez ar Hreisteiz. Gwasoh: an daou zivergont a gonte penaoz e renkfent ar «mas» bihan evid o vakañsou, d'ober anezañ eun eil ti. Ha felled a ree dezo kaoud dindan an doenn he zeol demrouz êzamañchou 'vel er gêr-benn, traouachou diniver - mad 'vid babigou - a vez kavet eno. Kounnari ' ree Klara, hag hirvoudi ive: eur vaouez kreñv 'oa anezi, boazet da veva heb den war he hent, boazet da veza mestrez war he labour, he renoz. Ne blijje tamm dezi klevet disprizoud heh amzer; dispenn-spered he-deveze pa gleve chuchumuchui - a-dreñv he hein! - diwar-benn ar pezh vil e teufe da veza he « mas », pa ne vefe mui anezi 'vid divenn labour hag enor ar ouenn... N'eo ket an tamm-friou-lor-ze a vefe perhenn war he douar, he zi, peogwir n'o-doa resped ebed 'vid kustumañsou ar vro. Ar Barizianed-se ne oant ket sur an dud rekiz 'vid kemer he flas etre he feder moger. Nann... biken!

Med pa zeue gwengolo, leun a velkoni, e soñje: « Ha me, perag ne dafen ket-me da redeg bro, perag ne vefen ket, me ive, eun douristez? » Soñj a zeue dezi neuze euz kamarad he zad, muioh-mui e save c'hoant dezi mond da weled Breiz. Dreist-oll bremañ pa ne oa endro dezi nemed koajou kistin demzevet, furlukined barveg o tremen drezo, menoz ganto, sañset, sevel givri pe zefived; pe c'hoaz tud a Varseill, a Bariz, euz an Oland zoken, ganto argant da vreina, o prena ker-ker douarou bet doñveet diwar c'hwezenn rummadou ha rummadou he hendadou; tier a zaver amañ hag ahont evid kozidi a vèz-bro, tud war o leve. Med kan al labourer hag hini ar ho-

dour, ken ar mengleuzier hag hini an uzinou bihan, tavet, maro-mik. Trei a rê ar mêziou da veza eun astenn-kêr flêriuz, pe da oueleh, da zezzerz, mad da hoariou ar jiboez hag ar jaseourien.

« Lo vièh camin de las Fadas...
I passan plus que las lebres...
(Antónin Ferbosc)

Hent koz ar boudiged...
Ne dremen ken drezañ 'med ar gedon.

Ya, Klara goz n'he-defe amezeg ebed ken... Perag 'ta chom aze da duria douar divalo evid pemp kweneg, da vrevi he horv, d'en em glemm, da vaga soñjou?... Kerkoulz e oa dezi ober hervez he froudenn. Skriva ' reas 'ta da vab ar zoudard, kenoad ganti pe dost, war e leve gand e wreg, en eun atant vihan, du-ze e-kichennig ar mor. Ar mor! N'he-doa morse gweled anezañ. Hag ar Breizad a respontas: « Deuit! » Eet oa kuit e vugale, 'vel he mab.

Gwerza ' reas Klara he yer, he givri. Serri he dor. Hag an al-hwez en he chakod. Kemer ' reas an treñ: Toulouza, Bourdel, Naoned, Kemper... Ha setu Loweltaz. Eun digemer dispar a oa greet dezi e Kerdrohwenn gand Marjan ha Loeiz Olier. Diskui-za an Ardechadez e ti he mignoned, e-pad ma konte buhez an tadou, tri-ugent vloaz kentoh.

Med a-benn daou zevez, e feurmas eur velo d'ober en heh êz hag en he frankiz ar pemp kilometrad a zo euz Kerdrohwenn da aot Lanndu. Evid ar mor ive e oa deut. Buan e felle dezi beza dirag an dour glaz-gwer, o fiñval atao, o lipad an trêz gand e deodou eonennuz diniver. Hag an houli a gasas ganto he zoñjou du, a lamas diwar he spered peb tristidigez, peb c'hwervoni, peb skuizder. Selled a ree ouz ar mor, ha tra ken. Bemdez e teue d'arvesti ouz c'hoariou ar gwagennoù, daoulagad he faltazi troet war-du Inizi ar Yaouankiz, pell, pell du-ze, kalz pelloc'h 'ged an dremmwel pa 'z ee an heol da guzad 'vid an noz, tram' an Dorchenn. Ne wele ket an tier mod nevez, ne gleve na flep na talabao an douristed: ne oa ket anezo!

D'an abardaez e tistroe da Gerdrohwenn. Kôzeal ' ree gand an daou goz, oh eñvor! he buhez, he labourioù, he leveneziou, e-keit ma floure Wiski, eur hi Spagn e vleo gwenn ha gell-rouz, nevez digaset eno gand Olier yaouank, martolod ha chaseour. Distaget e veze Wiski da vare ar prejou, rag eur zikour braz e oa 'vid an distalia: debri ' ree eskern ha restachou kig 'veljust.

med ouspenn ez ee gantañ plusk avalou, tammou pèr pe garotez, deliou saladenn. Ma tizoñjer anezañ, goude selled ouzoh, truezuz, e kroge en ho mañch, e ree van da bega en ho preh, e roe taoliou pao war 'n daol, da dalvezoud: « Ha me? » Pa larer dezañ: « Chouk! » eh azeze, bliou, war e gab, ha, delikat, e kemere ho prov euz etre ho pizied. A-hend-all, e laere eur zerviedenn, eur voest houlo, hag ober tro 'n daol, fougge ennañ 'vel m'e-nije digaset d'e vestr eur mell gad. Pe mond da zispenn e laeradenn war ar pallenn-broust. Plijoud 'ree da Glara troiou bugel Wiski. « Eun tamm ki droch! » a hrozmole Marjann.

Pemzegtez a dremenaz evel-se. Na trist e kavas Klara distrei d'he menezioù rouz, digoadet, distummet gand tud ouez. Med lared 'reas: « Kenavo, ar bloaz a zeu! » Hag e teuas eun eil gwec'h, atao ken chichant.

E miz eost 1979, ne oa ket he yehed euz ar gwella. N'eus forzi An Atlantel a felle dezi gweled c'hoaz. Hag eur froudenn muioh a ziwanas en he spered: chom heb kemer an treñ, med 'vel ar yaouankizou, beva 'n avañtur war 'n heñchou braz. Penaoz? Treuzi 'n hanter euz Bro-Hall heb kaoud na gwetur na mad-da-gas-karr? Bez' eus tud o redeg bro dre vicher hag a blij dezo samma kompagnunez da gaoud berroh o amzer e-pad beajou gwall unton.

Gand eur hamioner hag a anaveze ez eas Klara beteg Clermont-Ferrand. Eno e kavas hennez eur hamarad a yee da Orleañs. Er gêr-mañ e pignas Klara en eur harr-stlejer spontuz a gasas anezi da Naoned. Eur hamion all, hag hi e Gwened. Erfin e reas hent gand eur paotr yaouank fentuz, atao prest da gana ha da farsal. Ha setu Pont-'n-Abad. E kêrbenn ar Vigou-denned e feurmas-hi eur velo, en ti boaz - anavezet oa. D'ar rouz-noz, brevet a-walh gand tost daou zevez beaj, med euz-dreist, e tifoupe e leur Gerdroñwenn war-lerh an diou vuoh oa bet Marjann o kerhad d'o hraou.

Nag a gôz kent kousked: eur zahad istoriou da gonta! Med mintin mad e oa an Ardechadez war bao, mall braz ganti leunha he skevent gand êr ar mor tost, a-raog mond, war velo atao, beteg gorread didermen he « bro muia-karet », bepred ken dispar eviti, ken dedennuz da weled, da glevet, dindan nij gorreg ha dizingal ar gouelini tro-dro d'ar bagou o tistrei da Loweltaz.

Krampouez aozet gand Marjann a zebras d'he merenn, hag

azeza 'darre war he hador da lared he segrejou d'he haredig... Birvilluz oa 'n dour, lintruz-argant an heol war 'n gwagennoù; blod 'oa an êr, tenerroh e allazigou 'ged ar bloavezioù all. « Ya, Marjann, m'henn asur deoh, eun dudi Lanndu ar bloaz-mañ! Kaeroh 'ged biskoaz!... Ma hellfen... »

E-pad eur zizunvez ez eas evel-se da vami ouz he mor. Soubla 'ree ennañ he daouarn rouvennet, gwalhi ennañ he zreid o gwazied glaz dindan eur hrohenn skuiz...

« Warhoaz e larin kenavo da vad, Marjann ha Loeiz! Ya, ne zeuin ken. Rag greet 'm-eus ma zoñj. » D'an abardaez-se ez eas da Bont-'n-Abad da glask eur hamioner he digemerfe gantañ 'vid eur pennad-hent war-du ar Hreisteiz. Distroet da Gerdroñwenn e laras: « Marjann, warhoaz vintin 'ta, war-du va menezioù! Ha gwerza 'rin va menaj, ha va zi, ha va fark, a-raog mond da glask repu en eun ti 'vid ar re goz. Med c'hoant 'm-eus ne jomfe eun neudenn war ma lerh, na gwenneg, na park, na mên. Va bugale ne reont foutre-kaer ganin, ne brizont hini euz va harantezioù. Perag e vefen-me chalet ganto? Petra e teufe da veza ganto va « mas », va douar, toud va amzer dremenet? Torret o-deus abaoe mil bell 'zo al liammou etre va bro hag o buhez dezo. Gwerza 'rin 'ta peb tra, hag o dis-hêria! Setu va zestamant. Da di va noter ez in raktal goude erroud du-mañ, 'vid ma vo skrivet toud an dra-ze, sklêr ha nêt.

Pell amzer e varvallas, o konta eur wech c'hoaz istor he famil war eun douar garo med leun a vuhez. N'he-doa ket lennet Per-Jakez, med displega 'ree darvoudou demheñvel ouz re paotr Pouldreuzig, gand levezioù ha tregasou he fianedenn. Erfin e pignas d'he hambr. Warhoaz e rafe he malizenn; warhoaz e kroge gand avañtur an distro. Displijadur he-doa, med joa ive: darempredou dispar he-doa bevet, gallet he-doa dis-kleria frêz he zoñjou, ha peuh oa en heh ene, bremañ m'he-doa divizet da vad ar pezh a rafe, da hortoz fin he buhez.

Diouz ar mintin, Marjann ne welas ket Klara o tiskenn evid he banne kafe. Skei 'reas war dor he mignonez... Skei... Ne-tra... « Loeiz! »... Erfin ez eas tre: « Klara! Ma Doue, pebez taol skrijuz! »... El leur e lefve Wiski.

Kalz berroh oa bet he zalarou, kalz berroh 'ged n'he-dije kredet Klara goz... Gwir eo, gand eur hrign-beo e oa deut an

Ardechadez da Vreiz. 'Vel m'he-dije tehet rag karrig an Ankou...

Bremañ e oa dao mond buan da defefoni d'eur medisin, red oa kas kelou da Viktor, goulennet e jomleh digand mèr di parrez e vamm. An deiz war-lerh e tigoueze ar mab gand e wreg. Seven, savet-mad, doaniet, strafuillet gand maro trumm o mamm. Tamm ne dennont d'an dud ho-pefe kredet e vent bet diouz kleved mestrez ar « mas ». Gwirion o glahar, heb douetañs.

Red oa allaz, kemer preder gand beaj diweza Klara. Kas anezi d'he bro, pell-pell? Hir-hir an hent evid ar re varo! Ha pegement e koustfe? Goulennet oa digand eun den « war 'r vicher »: spontuz! Setu divizet gand ar vugale lakaad interi o mamm e Loweltaz.

Piou oar? Marteze oa bet hennez menoz diweza Klara: chom da vad e Breiz, dindan oabl glaz-loued ar Hornog, en hekleo kroz ar mor ha daoulamm kezeg an tourmant ruz, pa vez ar goulini o krial, o leñva, taro Penmarh o voudal... Piou oar? Ar re-ze, heb goud dezo, o-defe sevenet kaer ar zervij a hortoze diganto o mamm Klara?...

Ar glaz a gase kelou d'ar mor. An avel a davas. Eur skrav a nije euh d'ar bez. Da viken 'ta, 'ma an hini goz euz an Ardech, tost ouz he haredig, o kana hag o tiskana nepell diouti.

K. RIOU

(Miz ebrel 1980)

(1) An daou arroud en oksitaneg a zo tennet euz: « Poésies pour les écoliers occitans », Cahiers pédagogiques de l'I.E.O., nn 59-60, 1973.

BUGALE BERLOBI

TI NOUN

An daol hag ar bank

Merket oa mad talvoudegez ar bara, e penn-laez an daol, gand ar holoenn a oa aze, outi eur paner ledan ha plad, plezet en aozill, ha lakeet war an tu digor. Kloza a ree an dorz vara, ne oa ket hebken d'he divenn ouz al logod hag al loened firboucherien, d'ober da glevet ivez, dreist-oll d'ar vugale, ne droher ket eun tamm dre hoant, zoken war zigarez an naon. E-kreiz ar holoenn e oa staget eur gordenn a hoarie war eur pole ouz ar zolier. Gweled a ran c'hoaz ma zad-koz ar boutaouer, o sacha war ar gordenn-ze pa oa poent debri, o sevel ar holoenn d'ar zolier, o staga ar gordenn outi eun tach er voger. Eur wech dizoloet an dorz, e save anezi ouz e vruched, e kemere eun direnn gand eun dornell a beb tu hag e veze greet outi ar plén. Da houde oh ober gand e zaou zorn, e trohe eur pezh jelkenn, eeun ha reiz, penn-da-benn gand an dorz. Ar jelkenn-ze a vefe lodennet goude-ze. Hag evel just, a-raog boulha an dorz, e-noa treset eur groaz gand ar plén pe ar gontell war an tu eneb. E tier all, ar bara hag ar big-sall, eun tamm lien warno, a veze lakeet war eur plankenn staget ouz ar zolier gand daou bost.

Renket oa an daol ouz ar prenest, tost da harpa outañ. E penn kenta ar hantved, honnez a helle beza c'hoaz eun daol-gov, e-giz ma lavared. Ar golo outi a rikle pe a zave d'al laez. En diabarz en em gave an torziou bara zegal pe zegal-winiz (deg lur e pep hini), ar hig-sall hag ar pour-veziou a gostez. Derhel a ree ivez ar bleud pa veze greet ar bara en ti. Neuze, ar vestrez a veze an toaz war ar golo-taol. Hemañ, nemed en daou benn, ne oa ket ledan a-walh evid d'an dreberien azezet dirazañ kaoud frankiz d'o daoulin. Ouspenn-ze, aliez ar geginerez ne ree tra muioh nemed lakaad war an daol ar pod-soubenn, ar pothouarn pe ar plad braz. Goude-ze, pep hini a gemere ouz e hoant, en eur leunia e asied pe en eur baka eul lodenn gig war eur jelkenn vara. Evid ar yod, ar pothouarn a drone er hreiz, rannet a veze an diwar-horre e kement a lodennou hag a dud endro d'an daol, ar re-mañ hag ar re-ze a stage gand al loa war an tamm a veze digouezet dezañ. Debrit, ma zud, med debrit brao hag arabad mond e tachenn egile. Evid ar haletéz hag ar hrampouez, taolet war eul lien gwenn dre ma vezent aozet, e reed gand an daouarn noaz ha debri divenveg kaer. E berr, ne veze ket daleet. Er goañv, d'an noz, e kaved gweloh lonka ar boued dirag ar ziminal, en hañv war dreuzou an nor.

Pa yeas an daol-gov er-mêz a hiz, e oa lakeet en he leh eun all, displead a-walh, outi eur bladenn goad nemeti war bevar bao eeun. Rouez-tre an taoliou kizellet. A-istribill c'hoaz ouz ar zolier, e kaved ar paraller, da lavared an douger-loaiou, warnañ benviji merket da bep hini. Al loaou a veze greet e koad a-raog en houarn. Ar re goad a oe dilezet war an diwezad tre abalamour e tremene blaz ar boued evid gweloh ganto. A-hend-all, ar gouerien en em blije da droha ha da gempenn o-unan o loaou, dreist-oll ar re a dalveze evid ar prejou eured ha ma oa pennoberou bihan en o zouez. E gwir, evid ar frikoioù a vade kouvidi dre gantadou, pep hini a gase gantañ e loa goad sanket balh en eun toull-boton pe voulouzenn an tog d'ober d'an oll da hou-zoud e oa an den o vond da leunia e zah. Evidon-me, n'em-eus anavezet nemed eur hoziad, war-dro 1930, hag a veze gantañ dalhmad e loa goad pa gerze en hent. Nebeud a veze greet gand ar fourchetez. Ar benveg prisiuz, ar gontell-chakod 'ni oa, hag a dalveze da beb tra. Setu perag ar vugale a hoantee dond braz a-walh evid kaoud eur «pradel» gwirion. E kalz a dier, ne veze unan nemed gand an tad a famill.

Azeza veze greet war bankeier. Diwezad-tre eo deut ar hadoriou dre ma ne oant ket kavet êz na stard a-walh. Ar gouerien a gare beza azezet an ilinou war an daol hag ar feskennou a-dreñv. Ezomm ebéd evito da harpa o hein. Ha koulskoude e oa ganto en o zier bankeier kaer, savet ha kinklet evid mond brao ouz an annez pompaduz ma oa ar gwele-kloz ar henta patrom outañ.

An armel da gousked

Ar gwele-kloz ne oa ket outañ hebken eun armel da gousked, eur rann-di penn-da-benn ne lavaran ket. Uhel ha tolzenneg, sevel a ree en eur horn euz ar penn-ti, etre ar speurenn hag ar prenest, ken e talvez ivez da vank-taol ar bank da bignad ennañ. Bez' e oa aliez eun all ouz moger an traoñ. E saliou braz ar merouriou, en tier heb speurinier e leh ma oa dalhet oll diabarz ar mogerioù gand ar zal voutin, ne oa ket dibaot ar wech da weled ar penn-ti-ze rannet e kombodou gand gweleou-kloz harpet ouz ar mogerioù en eil tu hag egile euz ar prenest, a-wechou kein-ha-kein dre zaou. An dalh, da genta, a oa chom heb touezia en eur zal nemeti, e leh ma ranke kousked gwazed, merhed ha bugale, mistri ha servichourien kenetrezo. Evid en em ziluzia, ne oa nemed ar gwele-kloz. Ha red eo anzav an annez-se ez eus outañ eur haer a ijin. Adaleg eet an dud e-barz, serret an doriou warno, en em gavent en o frevez, er gwasked d'en em lakaad war gory o rochedou. A-raog mond e-barz ne veze diwisket nemed ar peb brasa euz an dillad deiz. Er gwele e kuiteed ar broziou hag ar brageier d'o flega dreist ar rizenn, etrezi hag ar zolier.

Kousket 'm-eus, bugel ha krenn-baotr, er pez annez-se. Ha zoken, gand tri euz ma c'ontred, en eur gwele-kloz a zaou estaj, e ti ma zad-koz ar boutaouer. Stardet e oad e-barz, d'an nebeuta, med tomm oa deoh. Kaled an traoù hag o traskal a beb tu, med kousked mad a reem. Eur wech ar mare, eur housker a zivorzeze, stok e dreid noaz a lakee pleñch ar strad da dregerni. Berr e oa ar gweleou-kloz, e gwir, re verr evid tud mentet a-walh. Moarvad o muzulioù, digemmuz-kaer, a oa bet savet d'eur mare ma oa bihannoh an dud. Evel ma ranker stoni da vond dreist dor chapelidi zo, evel-se ne helled biskoaz en em astenn er gweleou-ze. Ouspenn-ze, e hini an tad hag ar vamm, en em gave aliez, a-uz d'o zreid, eur seurt branskell a-istribill ouz ar zolier gand peder gordenn, an diweza ganet enni. Eur gordenn all a dalveze d'ar vamm evid luskellad he foupiq da noz.

Na somier na matalasenn, evel just. Er hached koad-se e oa da genta eur gwiskad keuneud munn, balan pe blouz. War an aod e reed zoken gand raoskl hag eur seurt bennag a vezin. War an tamm gouzer-ze, eur holhed leun a bell kerh. Da houde, liñselloù kanab rust-mad, pal-

lennou glaz pe gell hag eur holhed-treid leuniet ivez gand pell kouz hag ar pennweleou. Bez' e rankan lavared, koulskoude, o veza ma oan euz an diweza rummad d'ober gand ar gweleou-kloz, ez on bet enoret, war ar fin, gand eur pennwele plu a ree ouzon eur priñs war ma meno. P'em-eus ranket mond d'al lise, ar gwele houarn a oe din paour ha noaz da weled, tost dizonest. Soñjal a ree din ne oan ket diwallet war ar gwele-ze, digor war beb tu an diaoul. Ar gwele-kloz e oa outañ ivez eun ti-kreñv. Gantañ, ar vugaligou a oa divennet ouz kalz a droiou fall. Ne oa ket pell an amzer m'o-doa loened ar porz digemer en ti. Gouest e oa eur yar da blomma eul lagad, eun hoh marlonk da zebri eur hovig-garr, gwelet eo bet an taol meur a wech. Setu pa 'z ee an tad hag ar vamm d'ar parkeier, e veze bahet ar re vihan er gwele-kloz, eur hrog stard da zehel an doriou. Ar bleiz a helle dond.

Gwele-kloz ebed heb bank. Pignad reed war ar bank-se evid mond e-barz. Talvezoud a ree ivez da ballenn-diwelei, o tiwall evel-se an treid noaz ouz yenijenn al leurzi. Ennañ e talhed ar hrezioù ha peziou dillad. Warnañ e lakeed c'hoaz eur havell ma helle ar vamm maneal anezañ deuz he gwele. Ar wreg a benndaouline pe a zave warnañ da zresa ar gwele-kloz, rag ne oa ket dister an dra lakaad urz er hached kloz-se, o veza ne oa ket tu d'ober outañ nemed dre an doriou. Greet e veze aliez gand eur vaz a-ratoz anvet ar vaz-gwele. E-doug an deiz, er fin, ar bank a ginnige eun azezenn da zebri ha da ziskuiza p'en em gave dirag an daol. E berr, n'eo ket brao ijina eun annez êsoh d'ober gantañ eged an doare diweza-ze euz koufr-tad ar Grenn-Amzer.

Kaeradur ar gwele-kloz

Evid pion bennag a ya en ti, ar gwele-kloz a zo da genta ha dreist-oll eun talbenn kaerreet, teñval pe sklêr marteze, lintruz atao hag a zav tost beteg ar zolioù. An tri du all euz an annez n'int ket da weled kalz, pe emañ en eur horn, pe en em gav harpet gand armili. Setu perag eo greet e duiou-kostez gand pleñch grosch ha dalhet kempenn war an nebenta poan. Ne reer nemed war-dro al lodenn euz an annez a zo dindan daoulagad an dud. Peb tra da ziskouez, setu ar reolenn. Setu ivez perag karerien ar gweleou-kloz da drel e armili-leoriou pe ganastellou ne gejoint hirio, peurvuia, nemed gand talbennou. Ar rest n'eus ket outañ ken dre ma ne dalveze ket ar boan da veza miret.

Ragstal ar gwele-kloz a ziskouez teir lodenn. Diazezet eo war baouiu uhel hag eun a zo kuzet gand ar bank. Netra all da lavared outo. Warno e teu estaj an doriou pe an nor nemeti, deuet mad da Leoniz, pe an toull-digor heb dor ebed ha setu aze gwele-kloz Bro-Wened. E Kerne, an estaj-ze ez eus ennañ diou banell a-zalh, peurvuia par an eit d'eben, ma ruill warno ar panellou mond-dond, da lavared an doriou, dalhet e garanou war horre el laez hag en traoñ. Aze e ra frankiz an amenez d'e henvoaz da ginkla, faltazi ar berhenn o sikour anezañ. Erfin, an tu d'al laez ez eus outañ eur rizenn pe ziou a-wechou, peder zoken, kempennet pinvidig-tre. Abred em-eus desket e touge an tri derez-se anoiou an Ivern, ar Bed-mañ hag ar Baradoz. An traoñ a zo an ivern abalamour d'an toull du o ren a-dreñv. Ar hreiz a zo ar bed-mañ, hini an treued a ziazez o skuizadennoù hag a ra o bugale a-dreñv ar panellou skoet gand ar groaz, heolenn ar zakramant pe deir lizerenn Jezuz-Krist. Hag al laez ez eus outañ arouez ar baradoz gand al loñchig a zigouez e renkad ar gwerzidi ha m'emañ eur werhez Vari pe eur Zant Kaourintin bennag o veilla ennañ. Piu e-neus lavaret din eur wech e oa henvel ma gwele-kloz ouz eur stern-aoter!

Ar gwele kloz, liez-tra evel ma 'z eo, ez eus outañ an annez a zastum warnañ ar brasa niver sturiou-tresadur. Mond a ra dezañ gweloh d'an armili an tresadurioù toullet a ra èr. Sevel kont an danvezioù hag an doareoù d'ober ganto a gasfe ahanom re bell, dreist-oll mar felle deom klask sklêrijenna an arouezioù. A-walh vo deom rei da houzoud eh anavezet eur mestr-amenez bennag dre vunutachou zo en em ro da weled war an oll arreburi deuet diwar e zorn. A-hend-all, ha dre vraz, al Leonad a gar an tresadurioù anvet gwestell ha padal ar hizel-ladurioù toullet ne blijont ket re dezañ. Ar Gwenedad, avad, a zo douget dreist muzul d'ar gwerzidi ha da beb kenstroll a heller ober ganto, garidellou, rodellou, kurunennou, pennou-lost hag all, oh ober ous-penn gand ar marelladur, hag o tioueri an nor. Ar Hernevad, ouz e du, e-neus dibabet an tachou koueor d'ober efedou fin pa ne ra ket re, e behed mignon. Hogen, an tachou, ar marelladur, ar gwerzidi, ar gwestell a hell kenveza war an heveleb annez, unan euz ar sturiou-ze o tenna gantañ ar peb gwella hervez ar vro. Ar gwerzidi, koulskoude, a dalvez ar muia en oll evid arreburi Yann Gouer e Breiz-Izel. Bez' e kaver outo, er hosa gweleou, gwerzidi-spled fetiz ha dre nebeud, er re nevesoh peziou munnad ar c'hoari-laerig ma heller o niveri dre gan-tadou war eun talbenn hebken.

Ha dao eo divizoud e talh pinvidigez an annez ouz renk e berhenn er barrez! Ar re-ginkla ne ziskouez ket eur skiant divalo kement hag ar c'hoant gwaranti ar renk-se. Ouspenn-ze talvoudegez an oberenn, savet peurvuia da geñver eun dimezi, a ra digarez d'enskriva warni ar pe-amzer, gwechall zoken ano an dud nevez. Enor ar wreg a zo derhel anezi e stad a bompad e-doug an deiz. He doriou digor, diskouez a ra deoh eul lenn-groched ledet brao war eun uhel a golhed a stank

ouspenn hag eun hanter euz an toull-dirag, ken e klask an hini ne oar ket gouzoud penaoz e heller mond e-barz. Mond a reer pennda-oulinet, ar penn a-raog. Ar havell lakeet war ar bank, goloet ivez gand eul lenn-groched, a zo ouz doare ar gwele koulz hag ar bank kein o troni dirag, en tu all d'an daol. Klota ra an oll draou-ze lidel etrezo, relijiel zoken abalamour d'an aroueziou kizellet niveruz-tre. En oll, eur chapel brevez e leh ma ne goll an divalc'ha buhez pemdezieg hini ebed euz he gwiriou.

Tal an armili

Dirag ar prenest, ar voger leun a zo dalhet penn-da-benn gand eur renkad arrebeuri striz an eil ouz ar re all en doare ma ne jom leh goulo ebed etrezo. An urziadur boazet-se a zispleg perag n'eo kizellet biskoaz ar postou. Niveruz an abegou: kuzad ar voger ar muia posubl, derhel ar wrez, diwall da gaoud re da netaad ha plijoud d'an daoulagad, an dra-mañ o veza ar peb penna. Tal an armili 'ni eo, zoken ma weler aze al listrier dalhmad, a-wechou an orolaj hag eur gwele-kloz. An tri annez-mañ, goude oll, ez eus outo armili hoaz.

Eur peziad meur en tiegez eo an armel. A-wechou, zoken, e tremen a-raog ar gwele. Amzeriet eo aliesoh egetañ. Pa zigouez en ti, peurluvia da zevez diweza an dimezi, se a zo merket gand eun amheuliadeg laouen ha beb seurt taoliou-fest. Diskouez a ra eo perhennet an ti gand ar pried a zeu euz leh all. Berniet vo enni al liñseliou, ar hrezioù hag an oll lienachou a dalvez kement evid brud an daou bried, hag ouspenn an dillajou braz neudet. Boazet oad da lezel digor an doriou outi pa hortozed tud da zond, evid da bep hini beza e-tail gouzoud e oad pourvezet mad. Anvet a veze pres an armel-ze! E diabarz an doriou e veze staget gand tachou imachou santel ha kanaouennoù war bapereunnoù distag.

E koun euz ar houfr koz da renka an dillajou, traoñ an armel a zo don a-walh. Ar rest a zo estajerennet p'o-deus an armili eun nor pe ziou. An norioù-ze, avad, e hell beza peder pe bemp outo. Neuze, an annez a zo greet gand daou gorr an eil war egile, diou ziretenn etrezo. Korr an traoñ a zigor gand diou zor, hini al laez ez eus outañ daou

pe dri gombod dispartiet, da bep hini eun nor dindan eun alhwez. Evel-se peb ezel euz ar familh e-noa tu da gaoud e dammig arh-houarn dezañ e-unan. Er seurt armel-ze en em gave beb seurt traou. Anaoud a reer aze c'hoant Breiziz evid an arrebeuri a dalvez da ouspenn eun dra. An armel he dor nemeti a zo anvet aliez armel-lêz, ne dalvez ket displega muioh. Enno e renker ivez listri-taol an devezioù pemdez. Echui a ra tal an armili euz kostez ar ziminal. En he leh reiz, eta.

Al listrier a zo lakeet peurluvia etre daou annez all. Heñvel eo e gorr an traoñ ouz hini an armel he feder pe bemp dor gand diou diretenn.

An tamm da laez, kalz strisoh, ez eus outañ eur renkad estajerennou garidellet da zerhel heuliadou plajou savet war o hant, Plajou ar pompad adarre, warno livadurioù groz, ruz pe hlaz, paket digand ar pillaoer a Vro-Leon evid traou koz, krehin, reun moh. War daolenn ar horv an traoñ, dirag al listrier-ze, emañ al lamp eol-douar, luhskeudennou ar familh, an delwennouigou santel. Aze e veze lakeet o hoefou gand kalz a verhed a-raog mond da gousked.

Eun orolaj a zo staget aliez etre garidou al listrier. Kavoud a reer ivez, nemed rouez a wech, eur horv orolaj oberiet eun tamm da laez. E doare eur pez distag, an orolaj a zo digouezet diwezad a-walh e Breiz-Izel. Eun arched a-zav 'ni eo, eur hached uhel ha striz sanket e tal an armili, outañ arouez eun ezamant mad a-walh. Labour an amenez er-mêz, n'eus ennañ netra dispar.

Tal an armili a ginnig d'ar zell eur mell gorread koad koaret, ar horroenn outañ, teñval, sklêr, melen, damruz hervez an dro, o veza seul blijusoh ma 'z eo poentaouet dasked ar hoad gand tachou ha gwarnisou koueol ar hregin-alhwez, spuret reiz gand ar wrez. Biskoaz n'he-deus lezet ma mamm eur zadornvez da vond heb distaga, gand penn he biz-yod, eun disterra eol-lintra war beb tach euz an arrebeuri. Goude-ze e labour ar re-mañ penn-da-benn gand eun torchig flour ha m'henn asur deoh ne ra ket van hebken da frota. Greet he-deus dreist-oll, e-pad pell, war-dro paolou an arrebeuri hag a oa troet da vreina war al leur-zi. Med pebez lorch pa weler tal an armili o lintra beteg ar zolioù. Etre ar re-mañ hag ar rizennou e oa mellou luhskeudennou sterniet o tiskouez frikojou ar familh gand an oll pennou-tud, deuz an eontred koz beteg ar gendirivi, renket fur war bankeier «paotr ar fotojou» ken brao ha war estajerennou evid deoh gweled an oll dud dre ar munud. Ha kroazioù a vrezel, medalennoù an Toñkiñ, santifika-jou sterniet ivez evid an enor. Ken e ranked selled dindan an arrebeuri da verzoud eun tamm euz ar voger. Pa zaved an daoulagad ouz ar zolioù, e weled a-istribill ar mellou bouliou ruz, melen, glaz, digaset deuz ar pardonioù. Frotet e vezent d'o zro pa vorenne an dremmou melezouret enno. E-pad ma oad ganti, e veze gwalhet pe jeñchet ar skoulm lietez a guze an tach.

KENAVO DA NOUN

Setu penaoz e lintre ti Noun en diabarz gand e oll goadachou koaret, dero pe gistin, gand e oll arouezioù kizellet izel pe uhel, gand e oll briachou killoget pe digilloget, gand e oll dachou koueor, ar re vrasa outo anvet lagadou-egenn, gand e oll vriz-stalikerez a blijie kement da Noun, ha hemañ o houzoud mad ne oa ket aour an tamm outo. Rag ti Noun 'ni eo m'emom o paouez prizachi anezañ. Ha n'eus forz m'eo maro Noun a-raog m'eo bet an ti-ze en e zalh. En e benn e oa gantañ dre ar munud.

Tier Noun, anaoud a ran eun bennag anezo hoaz. Abalamour ez eus Nouned hoaz e-barz. Pennou-tud euz an Testamant Koz dianket en hini nevez. « A-barz pell e vin lakeet er Mirdi » a lavare din unan outo, gantañ eur pleg-c'hoarz war eun tu euz e fri, an tu kleiz. Ha me o respont dezañ : « Emoh e-barz dija, nemed ar Mirdi a zo deoh ha ne vez ket roet da weled. »

An eil goude egile, lochou divalo an amzer nevez-tremenet a zeu da veza kenkizloun pinvidig, plastret re aliez gand ar gwella bolonte. Ar re a dalvez d'ar vakerez nemedken hag a zo bet lezet er stad ma oant, (gwerzet int bet gand an notered, arrebeuri hag all), n'int ket mui tier Noun. Ne labouront ket mui. Ar berhenned warno n'eo ket red dezo gounid o buhez enno na tro-war-dro. Hogen, ma 'z eur troet warno, se a ziskouez d'an nebeuta e verzer o zalvoudegez, e varner eun ar paour-kêz Nouned a ziaouled euz an amzer bet o-deus ijinet ha kaset da benn al lehiou da jom-ze hervez o flanedenn hag o buhez pemdezeg. Daoust hag an ijinourien-diez a dalvez atao ar gouerien?

Arrebeuri Noun ez eus hoaz muih a glask warno eged war e di. Pellig-ze abaoe m'int kouezet e brokanterez. Gwerzet vil tal an armili tamm-ha-tamm, touet d'ar podou brugig-roz ar havell zink-gwisket, nemed e vefe lakeet da vank, eur golo warnañ ha pevar bao dindannañ. Ouz e du, ar gwele-kloz, gwir eo, a dalvez e-leh al listrier. Kavoud a reer anezañ ivez, avad, kemmet e levraoueg, douger-dillad an ale, stal an evachou, boest-muzikerez, kambrig-emwalh ha petra hoaz! An

treuzfurmadurioù-ze ne reont poan ebed din. Plijadur kentoh. Ma ne daoler ket ar gwele-kloz d'an tan, ma renker anezañ gand mizou braz evid ober gantañ mod-all, setu eo mad atao d'eun dra bennag, er-mêz al lorch a zeu diwarnañ d'ar re o-deus bet anezañ da herez.

Hogen souezet on bewech o kleved ebestel vras o rebech d'ar beizanted beza lezet o arrebeuri a famill da vond kerz an diweza hanter-kantved. Ha gwir a-walh an arrebeuri-ze a zo bet harluet ganto er harri pe er marchosi, eur houlouenn hoaz pa ne dalveze ket ar panellou kizellet da lezenna eur hraou evid ar moh. Ha gwir a-walh ar gweleou-kloz a zo bet troket evid gweleou houarn o bouliou koueor, an armili o femp dor evid koz-armili melezouret, al listrier kinniget war ar briz. Ha petra 'ta! Se a ziskouez e oa kondaonet gand emdroad ar bed a-vremañ sevenadurez Yann Gouer ma 'z eo an arrebeuri-ze an testeni outi. Ha den ne verze gweloh an dra eged Yann Gouer e-unan. Gweled a ree peb tra o vond war lusk endro dezañ, distarda ree kelh ar famill, bez' e ranke ar vugale kuitaad ar mêziou evid mond e kêr, ne oa ket tu d'ober ken gand ar giziou koz, henfeiz ar glaouer heh-unan a houzañ-ve taoliou stard, bed ar ploueziad a oa aloubet euz an eil tu hag egile, ar brezel pevarzeg a lakeas meur a gloued da darza e tammou. Penaoz e-nije gellet Yann Gouer, penaoz e vije fellet dezañ diwall arrebeuri a destenie en oll hag e berr e oa stard an traou, ar menozioù, ar reol-vuhez? Bez' e ranke aberzi an arrebeuri-ze da glask heulia roud ar bed, hag ar re a damall dezañ beza dilezet evel-se e hengoun, ar memez re a rebech dezañ chom da ruza war-lerh. Digenvet a-walh kea!

A-hend-all, soñjal a ra din beza roet da gleved ne oa an arrebeuri-ze nemed eun talbenn, eur speurenn lintruz a guze eur wirionez kaled atao, reuzeudig a-wechou. Moarvad e fougase an dud gand o gweleou-kloz, med kared o-dije kousked êsoh, m'henn tou. Ha kêzeit 'ta d'ar gwrahed euz mellou siminaliou o yaouankiz, e leh ma labouront ha poanient beteg en em laza. Kerkent ha m'o-deus kavet tro da bourchas eur fournez potin, an oaled iverniel a zo bet stanket ganto hag ar vuhez a zo deuet souploh evito. Ar re baourra o-deus troket o arrebeuri abalamour ne oa mod all ebed da vond war-raog en eur gredi sevel e bourhizelez. Ar re binvidika o-deus diwallet anezo en ti-koz ha padal e savent eun ti-nevez euz ar hiz a rene. N'eus ket leh amañ da damall d'ar re-mañ na d'ar re-ze.

Kenavo, Noun, fur ha poelleg a Noun a ree d'e di trei en e benn e-leh mond e-unan da jom ennañ.

Per-Jakez HELIAS

(Kavet e vo ar skrid galleg e-barz «Les autres et les miens»)

Eur pennad-kaoz gand Fañch Broudig

Pa halve « Brug » ar boanerien d'en em unani...

Anavezet mad eo Fañch Broudig evel an hini a zo e karg euz an abadennou brezoneg e FR3. Ema o paouez divenn d'ar 7 a viz kerzu eul labour studi hag enklask a-benn kaoud ar vestroniezh war an istor, e Skol-Veur al Lizerou e Brest. Al labour-ze e-neus greet diwar-benn: « Liberterien oh embann eur gelaouenn vrezoneg: Brug, 1913-1914. » Kavet eo bet « mad-tre », ha bet e-neus gourhemennou ar jury, hag a oa ennañ tri brezoneger: Yves ar Gallo, kelenner war an istor, rener ar C.R.B.C. (Kreizenn an Enklaskou Breizeg ha Keltieg), Fañch Roudaut, mestr-skoazeller war an istor, ha Yann an Du, kelenner war ar brezoneg.

Evid eur wech, n'eo ket Fañch Broudig eo a zo oh ober goulennou ouz ar re all; a-raog ma vo embannet e labour e miz c'hwevrer gand « Brud Nevez », - ha da rakprena emañ al leor beteg ar 25 a viz genver evid 42 lur - e-neus fellet deom ober outañ eun nebeud goulennou.

Brud Nevez: E brezoneg an hini eo bet savet ar studi?

Fañch Broudig: Ya, rakar daou pe dri bloaz 'zo, e oan en em lakeet da zevel eun tammig pennad da ginnig ar skridou brezoneg a zo e « Brug », hag am- oa c'hoant d'adembann. Ar re-mañ ne oa ket bet dalhet kont anezo gand Jean-Yves Guiomar, p'e-noa bet greet e ti Maspero, e 1972, eul leor euz skridou galleg hag euz lizerou Emil Masson. Ha beteg-henn, ne oa bet biskoaz taolet evez nemed ouz ar skridou galleg-mañ.

Kaoud a ra din koulskoude, n'eo ket pennadoù brezoneg « Brug » heb talvoudegez, pell alese, dre ma n'eus morse bet embannet pennadoù all a

seurt-se en or yez abaoe. Tamm ha tamm avad, e oan en em gavet gand eun toulladig mad a bajennadoù. Petra am-eus greet neuze, med derhel gand va studi - rag peadra a oa - ha soñjal he hinnig a-benn kaoud ar vestroniezh war an istor ha n'em- oa biskoaz bet amzer, sañset, d'echui pa oan studier e Skol-Veur Vrest.

B.N.: Med perag eo bet savet ar studi e brezoneg penn-da-benn?

F.B.: Abalamour ma oan bet kroget da skriva anezi e brezoneg, hag abalamour eo war destennou brezoneg eo e oan o labourad, Ouspenn-ze, em-eus desket da genver an digouez-se, ez eus aotre da ginnig eur seurt labour en eur yez all estreged ar galleg, gand ma vo divennet e galleg evelkent. Setu ar pezh am-eus greet.

Gouzoud a-walh a ran ez eus bet savet studioù ha tezennoù e brezoneg dija, na pa vefe nemed hini F. Jaffrennou diwar-benn Prosper Proux, e penn kenta ar hantved, hini P. Kermoal diwar-benn Roparz Hémon eun nebeud bloavezioù 'zo, pe re Lukian Kergoat, Bernez Rouz, Per Salaun ha reou all, e Kevrenn Geltieg Roazon. Med din da houzoud, eo er Gevrenn Geltieg just a-walh an hini int bet kinniget. Evidon-me, n'eo ket eur studi war ar yez e-neus fellet din ober, med eur studi istor, war istor ar menozioù displeget e « Brug ».

B.N.: N'eo ket bet embannet « Brug » e-pad pell amzer, peogwir n'eo bet padet nemed euz miz genver 1913 da viz gouere 1914. N'ho-peus ket klasket gouzoud piou a skrive e-barz?

F.B.: Eo, evel just. E gwirionez, tri dra am-eus greet dreist-oll. Studia ar menozioù displeget war ar gelaouenn, evel a lavaren deoh. Gweled penaoz e oa kont e Breiz just a-raog ar brezel kenta, e-kenver politik, evid pezh a zell implij ar brezoneg ha niver ar vrezonegerien, ha traou all... Ha neuze klask gouzoud piou oa ar « Vrugerien », evel a reent anezo o-unan.

An hini e-neus lakeet « Brug » da zond er-mêz - anavezet eo kement-mañ - eo dreist-oll Emil Masson. Ha koulskoude, na pegen iskiz, ne gaver ket e ano e « Brug » an disterra gwech. Abaoe 1903 e oa en kelenner war ar saozneg e lise Poñdi. Eun den dreist-ordinal eo bet Masson en e amzer. Euz Poñdi, e-noa darempredoù dre lizer gand an dud a gonte neuze e Frañs, gand Charles Péguy, Jean Grave, Romain Rolland, gand Gustave Hervé ha bernioù tud all. Hag e Breiz, e oa e darempred gand Vallée, Erwan Berthou, an Diberder, hag all... Med Masson, daoust m'e-neus bet embannet eur pennad bennag e brezoneg - adkavet am-eus diou varzoneg gantañ dreist-oll - ne oa ket brezoneger a-vihannig, rag e Brest e oa bet ganet, e 1869. En eo a skrive dindan a beb seurt anioù-pluenn, ar pennad galleg a veze kavet e « Brug » bewech.

B.N.: Piou neuze a skrive e brezoneg?

F.B.: Da genta e lavarin deoh piou ne ree ket. Rag bez' zo meur a hini.

Youenn Olier dreist-oll, hag a gred dezo eo ar micherour François Levé euz an Oriant, eo a zave ar pennadou a veze kavet da lenn e « Brug » e brezoneg Gwened. Med Le Levé ne oa ket anezañ eur brezoneger: se on deuet a-benn da houzoud diwar meur a desteni. Ha ma oa merour ar gelaouenn, ar pez e-neus greet dreist-oll, eo sikour Masson da skigna anezi ha da vruda e venozioù.

Pennadou brezoneg « Brug », ar re wenedeg, eo gand Julien Dupuis an hini int bet savet. Julian Dupuis ne gaver kazimant roud ebed anezañ nebleh en deiz a hirio, ha koulskoude n'eus ket ken pell zo eo marvet, e-tal an Oriant, en Arvor, e 1955. En Ignel e oa bet ganet e 1878, hag er Zent e oa skolaer d'ar mare ma skrive war « Vrug ».

Ar skrivagnerien all a oa dreist-oll Joz ar Braz, euz bro-Leon, Louis-Napoléon ar Rouz, euz bro-Dreger, Eostig Kerineg, da lavared eo Ivon Krog, euz Kerne. Med tud all evel Anatol ar Braz hag Erwan Berthou a zo bet embannet beb a varzoneg ganto war « Vrug ». Hag arabad ankouaz al liver Jean-Julien Lemordant, hag a veze moulet tresadennoù pennou Bretoned gantañ war ar bajenn genta, aliez eur wech.

B.N.: Kaoud a ra din ho-peus studiet buhez an oll re-ze hag o-deus bet kenlabouret da « Vrug ». Hag e oa anezo oll liberterien?

F.B.: Masson a oa, sur mad. Meur a vloavez a oa e skrive er gazetenn anarchist « Les Temps Nouveaux » hag a oa renet gand Jean Grave. Evid pez a zell o menozioù anarchist, e oa marteze ar Vrugerien liberterien « klouar ». N'eus ket e « Brug » a halvadennoù d'an oll d'en em lakaad e grev na d'an danvez-soudarded da zezerti, evel aliez er hazetennoù anarchist a-hend-all. Setu eo bruda tezennoù ha doareoù ar socialism eo a veze greet, dre vraz, war « Vrug ».

Galvet e veze al labourerien d'en em zivenn, da nompaz chom o-unan, da veza o zalver, da unani o nerz gand hini ar boanerien all - evid adimplijoud eur ger a ree gantañ Joz ar Braz. Rag evid ar Vrugerien, e oa sklêr ha simpl an traou war eun dro: ne oa war an douar, e Breiz-Izel evel e leh all, nemed daou vagad-tud, evel a lavarent, diou renkad, m'ho-peus c'hoant: diouz eun tu ar re binvidig, diouz an tu all ar beorien.

B.N.: Pell e tle beza ar menozioù-ze euz ar re a veze displeget gand an « emzao » e Breiz, d'ar memez koulz?

F.B.: A-dra-zur! Ouspenn-ze, e oa « Brug » eneb an arme hag eneb al lezenn tri bloaz kofje a oa kaoz da zigemer azaleg 1913. E-keñver relijion, e houlenne evel Renan ar frankiz a goustiañ evid pep hini, hag e tamalle ar « gristenien argant ». War an dachenn sosial ha politikel, e halve ar broleterien da zevl sindikajoù hag emgleoioù, beteg ma ne vije ken Breiz nemed bodadoù hag emgleoioù toud.

Med n'eus tamm kaoz ebed nag a rannvroelerez nag a vroadelouriez war « Vrug ». Ne gomzer ket evel just euz distaga Breiz deuz Bro-Hall evel a ginnige neuze ar henta P.N.B., nag euz sevel eur stad e Breiz. Er hontriol, ouz ar Vreiz-Izeliz eo e komze « Brug » da genta penn, o kinnig dezo sevel emgleoioù da genta kenetrezo, ha da houde ouz henn ober gand proleterien ar vro Hallo, re ar Frañs hag ar bed a-bez. Med en eur ober gand ar brezoneg da vruda he menozioù, e oa gwelet fall « Brug » hag Emil Masson gand darn euz ar sosialisted (evel Yves Lefébvre), ha ne gomprenent ket perag ober kement-se gand ar brezoneg. Ha gwelet fall e oant gand ar varzed ha gand an « emzao » a neuze abalamour m'eo tezennoù ar socialism eo a vrudent.

B.N.: Setu eo e brezoneg an hini veze skrivet « Brug » ?

F.B.: Evid an diou drederenn, ya. Ne veze e peb niverenn nemed eur pennad galleg, gand Masson. N'em-eus ket ezomm da lavared deoh zo eun diforh braz etre « Brug » hag ar gelaouennoù brezoneg all a veze embannet d'ar houlez-se, just a-raog ar brezel all. Savet em-eus rollou, ha koñchou am-eus greet. Deg gelaouenn eo a zeue er-mêz e brezoneg penn-da-benn just a-raog ar brezel all: o-deg e oant pe a-ziwar-lerh, pe katolik. Diwar an 58 a leorioù a zo bet embannet etre 1912 ha 1914, ez eus ouspenn eun drederenn hag a zo pe leorioù a relijion, pe peziou-c'hoari kenteliuz.

B.N.: Lavared e reeh bremaig n'eus bet biskoaz embannet e brezoneg a bennad evel re « Vrug ». Perag ?

F.B.: Abalamour ma n'eus bet biskoaz en em gavet a liberterien d'embann eur gelaouenn vrezoneg all abaoe 1914. Tud a gleiz, evel Ar Falz, o-deus diskiêriet a-walh e oant « heritourien Vrug war-eeun ». Ne gav ket din e vije gwir, rag pa oa « Brug » eur gelaouenn o vruda tezennoù ar socialism ha re al liberterien e-touez ar beizanted, eo bet savet « Ar Falz » gand Yann Sohier e 1933 evid boda ar vistri-skol laik, evid lakaad anezo da vond da zivenn ar brezoneg.

Med n'eo ket gand Ar Falz nemetken eo emañ « Brug » da veza keñveriet. C'hwit oar, « Gwalarn », n'eo nemed daouzeg vloaz war-lerh « Brug » an hini eo bet lakeet da zond er-mêz gand Roparz Hemon: ha dibabou kontrol da re « Vrug » eo he-deus greet « Gwalarn » war beb poent pe dost. Koulskoude, « Gwalarn » eo bet braz he levezon, hag ez eo. Eur gelaouenn dibar eo bet « Brug » avad, pa n'eus bet den beteg-henn evid bale war he roudou.

Emile MASSON

Da rakprena beteg ar 25 a viz genver 1982:

**LIBERTERIEN OH EMBANN
EUR GELAUENN VREZONEG:**

BRUG: 1913-1914

Eur studi hag eun dibab a bennadou gand Fañch BROUDIG.

Evid 42 lur beteg ar 25 a viz genver.
Da gas da « BRUD NEVEZ », 6, ru Beaumarchais, 29 200, Brest.
(K.R.P. 893-94 P Roazon).

KENLABOUR gand ANJELA DUVAL

Penaos ha pegoulz am-eus greet anaoudegez gand Anjela DUVAL? War-dro Pask 1962 he-doa skrivet din evid goulenn ma vefe greet eur veilladeg gand va strollad e-pad ar goañv da zond, setu ma oan eet da weled anezi e-pad an hañv.

Diskouez a reas din neuze eur haier a oa dastumet ennañ ar barzonegou savet ganti. Lennet am-boa dija lod aneze war AR BED KELTIEK, kelaouenn Roparz Hemon. Ne oa hini 'bed anezo e stumm eur ganaouenn. Hogen, kanaouennou Evnig Penn ar C'hoad kanet er beilladegou a blijte dezi, ha soñjal a ree e helje-hi ive en em lakaad da skriva soniou ha gwerzioù.

Euz an eil gôz d'eben, setu-ni o vreaad war an doare aozo eur ganaouenn: ment ar gwerzennou, al lusk o klota e peb poz gand lusk an ton, hag all... Kompren dioustu a ree peb tra. Hag e miz here e kasas din he henta kanaouenn: *E-tal an tan*.

Direbech e oa he labour. An « diskan », gand e bevar rim e *an*, a oa war eun dro iskiz ha plijuz. An ton a oa savet ganin dioustu, roet da zeski da Dinaig Perch, ha kanet ganti er beilladegou e-pad tri bloaz da heul dirag marteze tost da zeg mil arvestour. Anjela a gasas he hanaouenn da Roparz Hemon hag embannet e oa gantañ en niver 49 (miz genver 1963).

Adaleg neuze, kement gwech ma save Anjela eur varzoneg rimet gand li-nennou ingal, e kase anezi din. Pa veze tra pe dra ha ne glote ket mad, e skriven dezi pe ez een da Draoñ an Dour, hag e veze lakaet a-nevez ganti he labour war ar stern. A-wechou e kinnigen dezi poziou savet ganin vanan. Da skwer, *Ar hoz paotr yaouank* hag *Ar barz laouen* a zo bet savet e mod-se etrezom on-daou. Gwechou all e kemeren barzonegou gand li-nennou dieub hag eh adskrive aneze e mod all. Da skwer: *An alc'hwez aour*. Med evel just ne reen netra heb he aotre ha sina ree peb kanaouenn pa veze diskleriet d'ar SACEM ganeom on-daou.

War-dro 25 kanaouenn a zo bet savet ganeom e mod-se. An darn vuia aneze a zo bet kanet gand tud ar Strollad:
Tinaig Perch a gane c'hoaz: *Kan d'al Leger, Salud va Bro*, ha *Karantez Vro*, heuliet gand Ann Bourdonneg.

Amédée Prigent a gane: *Ar barz laouen, Kan Bro-Dreger, Bleuñvenn Iwerzon, Rozenn ar reter.*

Guy Arc'hant a gane: *Ar hoz Pôtr Yaouank, Disul oan eet, Eun tammig gwaz, Dorn ha dorn (savet an ton gantañ).*

Eliana Kabiten a gane: *Nouelenn, Kousk Maela, Benoni, Pa vin maro, Milinou koz.*

Ha Frañseza Riou: *An alhwez aour, 'N hini karetañ, Ar vleuñvenn ruz, Pevar danvez den.*

An oll ganaouennou-ze a zo bet embannet gand BREIZ (La Baule) en eun dastumadenn a seiz titl ha hanter-kant dindan ano: *Kanaouennou nevez a Vro-Dreger*. Gand deg aneze eo bet greet pladenn genta Anjela Duval, e ti Wolf (Mouez Breiz).

Soazig Noblet, d'he zro, a zo en em lakaet da skriva sonerez war ar barzonegou: *Tonkadur, Me garje boud, Perag ne rafen ket, Lellig, Itron Varia Druéz...* Hag eur bladenn all a seiz kanaouenn a zo bet enskrivet etrezom gand mouez Frañseza Riou heh-unan ti Velia (Plouizi Gwengamp).

Evel just, ar hanaouennou-ze a oa danvez kenta eur vruderez ne ree nemed komañs hag a ree he efed hebken e diabarz Bro-Dreger. Med diwezatoh, pa dremenas Anjela en tele gand Voisin, e galleg en dro-mañ, e teuas da veza anavezet gand an oll. Eur bern tud a hoantaas neuze gweladenni anezi e Traoñ an Dour. Hag Anjela a fulore pa zeuent war ar pemdez da harz anezi ober he labour war-dro al loened pe 'n he farkeier. Eun deg pe unneg devez-arad a oa en he atant. Ha goude eul labour tenn e-pad an deiz, en em lakae da skriva goude koan beteg diwezad euz an noz.

N'eo ket souezuz eta, skuiz evel ma veze bemdez, ma teuas Anjela da goll he yehed. Dija e 1966 he-doa ranket mond d'an ospital Lannuon. 'Benn ar fin e oa red dezi en em zizober euz he loened ha feurmi he farkeier da verourien all.

Pez a harpe anezi, en tu-hont d'he froudenn evid ar varzonez, oa he harantez evid he bro hag he yez. Ar werz *Karantez Vro* a echu evel-henn:

*Ha ne rofen ket 'vid teñzoriou
Va bro, va yez ha va frankiz!*

N'eo ket e vefe bet Anjela tamm ebed a-eneb d'ar galleg na d'ar Hallaoued. Darempredou niveruz he-doa gand skrivagnerien ha skriva mad a ree ar galleg. Hogen, eun devez ma oan oh erruoud e Traoñ an Dour, em-boa kavet, en ti, eur varzez euz kostez Lyon, deut gand he fried da weladenni anezi. Eur Vreizadez divroet e oa-hi hag anavezoud mad a reen anezi.

Anjela, evid eur wech, a ziskouezas imor fall: Penaoz! Eur Vreizadez a Vro-Dreger, barzez emezi, ha ne skrive ket e brezoneg? Eur wir dreitoureuz, setu pezh e oa!

Poent oa din erruoud evid sioullaad an traou! An itron-mañ he-doa kuitaet ar vro hanter-kant vloaz a-raog, pa n'he-devoa nemed pemzeg vloaz, hag he-doa kollet he brezoneg evel just! Kaoud a ree dezi e oa ar varzonez eul liamm kreñv a-walh evid aotren anezi da glask darempredi eur varzez all. Sabatuet net e oa gand an degemer dihortoz-se. Med an tabut a goazas buan hag, etre an diou blah, e krogas neuze eur gôzeadenn dudiuz war lennegezh Vreiz.

Gwechou all e oa Anjela eo a gave avel a-benn gand he gweladennerien. Kontet he-deus din penaoz daou skolêr, brezonegerien dizek, a oa deut d'ober goab outi de ma implije eur brezoneg re uhel ha digomprenuz evid tud ar vro.

« C'hwi, emezi, a zo evel ar hallegerien dizek ha ne gomprenont ket pezh a lennont war genta pajenn o helaouenn. Ha c'hwi, skolêrien? N'ho-peus ket a vez? »

Kudenn an doare-skriva a veze lakaet ganeom war an daol e-pad ar bloavezioù kenta. Anjela a oa a-eneb krenn ouz an « dizremma » a oa bet greet gand Falc'hun d'ar brezoneg skrivet, diouz he zoñj. Eur pehed marvel e oa d'he zoñj! Med diwezatoh, koumanantet ma oa da *Vrud*, e kave plijuz-tre ar pennadou, hag e asantas anzav e oa deut d'en em voaza ouz ar skritur-ze ha ne ouie ken, pa lenne, e pe zoare e oa skrivet. Hogen, truezuz e kave on stad a genlabourerien oh implij daou zoare-skriva disheñvel. Ha, war ar poent-ze, e oan a-du ganti.

Adlenn a ran bremañ gand esmae al lizerou niveruz he-deus skrivet din evid konta darvoudou he zamm buhez a skrivagnerezh ha labourerezh douar.

10-8-63: « Red eo ma vefen gwall-glañv gant kleñved ar brezhoneg a-benn skrivañ a-greiz an Eost!... An amzer a chom kontrolius hag al labour a van warlerc'h a-hed ar bloaz. Setu, evit trec'hilñ war va zrubuilhoù, e skrivan en noz ul linenn bennak e yezh va bro. »

« N'ouzon ket ha plijout a raito deoc'h an traoùigoù-mañ da heul va lizher. M'ho ped da laret din dizamant ho zoñj. Marteze e vefe tu d'ober gwelloc'h. Ha daoust ha c'hwi a gawe un ton da vont gant va c'hanaouenn « Karantez Vro ». Mar deus tu d'ober un dra bennak ganti me ro aotre deoc'h da 'n em servijout outi 'vel a gerot. Na gredan ket vez un dislealded e keñver ar re a dle an anaoudegezh dezho, kenlabourat gant ur Falc'huneg war dachenn ar Bobl... pe ar Werin. »

P'he-dije eun dra bennak da abegif er barzonegou savet ganin, e krogas atao gand meuleudiou dre zoan da feuki ahanon. Evel-se e helle ñach displega he zoñj:

10-8-63: « Ho parzhoneg « Gwerz ar miller » avat, a zo brav ken eo brav, koulz an danvez hag an ober. Me n'on ket ur skridamour sur... Nebaon am

eus gwelet raktal e oa barzhoniezh don en ho kanaouenn, dezhi un dasliv krenn-amzerel gant an adlavaradoù (répétitions)... Med, kenil ker, daoust hag echu tre eo « Gwerz ar milliner »? Me gav, me, an deirvet gwerzenn un tamm re greñv. Me am bije lakaet: « Sioula eta va c'halon » hag evit ar werzenn diwezhañ: « Ma teuo buan endro Erwanig d'e villin ». Evel just un all n'eo ken, ha dister; met brav eo kenañ en gwirionez ho parzhoneg...»

Kelou a roe din ive euz he zrubuilhou:

17-7-65: « Pell zo n'am eus ket klevet eus ho keloù. Esper am eus eo mat ho yec'hed hag emaooc'h e vakañs ivez. Un nebeut deizlou zo oan o klask ur momec da skrivañ deoc'h. Hogen, dall ha mezv on bet gant ar stal foenn am eus er bloaz-mañ peogwir n'eus tu da werzhañ tamm ebet. Mal Klozet eo al lodenn vrasañ 'velkent, goude kalz a boan hag a nec'hamant. Ha setu me tapet diwezhat gant va c'hefridi...»

2-9-65: « Sede 'velkent dornet va zammig eost er beure-mañ, goude kalz a boan hag a drubuilh. Kalz a diskont a zo war an eost diaez-mañ, ruilhet ha diruilhet er parkoù. Brabañstñ awalc'h a ra an dud outziek met n'int ket gouest da c'hourc'hemenn d'an amzer.»

Daoust dezi beza stard ha dibleg war he feiz, he hredennou hag he lealded d'he mignoned, Anjela he-doa re a skiant evid barn en eun doare striz ha direiz pez a veze greet gand tud « ar gostezenn all ».

25-10-64: « Lennet em eus, div pe deir gwech end eeun, BRUD. Piñus eo sur. Me gav eo diskennet tre war dachenn ar bobl. Nemet oberenn Mab an Dig a chom uheloc'h he live. N'eo ket « Roazhonek » tamm ebet. Liv ar rann-yezhoù zo war bep pennad-skrid, ar pezh a ra da Vrud bezañ dedennus. »

Klasket am-eus, gand an dibab-mañ e-touez al lizerou niveruz he-deus skrivet din, rei da gompren piou a oa ar plah dispar anavezet Anjela Duval. Med ar peb gwella outi a zo evel just en he oberennou. « Kan an Douar », embannet gand Al Liamm a zo eur wir defizor.

Piou a hello lavared, etre he barzonegou lennegel hag he hanaouennou poblet, pere o-deus ar muia levezonet spered he henvroiz. Moarvad n'eo ket ar memez tud a anavez al lod-mañ hag al lod all. A dra zur, ne welan ket e vefe kalz a skrivagnerien e brezoneg o-dije gallet evelti tizoud eur vrud ken ledan e Breiz-Izel.

Fañch DANNO

« Diwar-benn an Tad MEDAR hag « AN TRI AOTROU »

Nag a vail a oa wamon da lenn AN TRI AOTROU, leor diweza an Tad Medar !

An dra-ze, evidon, a oa eun distro c'hweg war va hiz hag eun tammig evel ma vije erru an Tad Medar endro adarre, rag ni a zo bet amezeien, poent zo bet, peogwir va zud a oa o chom en ti tosta da houent ar Gabusined e Rosko. O! Na gwella amezeien ha nag a geuz or-beus bet dezo, p'o-deus ranket kuitaad ar vro pemzeg vloaz bennag a zo bremañ.

Deuet e oant ken mad da Roskoiz ma veze ar re-mañ, niverusoh-niverusa, o heulia an ofisou e chapel ar gouent, beteg ma yeas kounnar en aotrou person (unan euz an aotrouien a zu-mañ!) ha ma roas urz da zerri ar japel d'ar zul ouz e barrezianiz. Anaoud a ran nousep hini ha n'int ket bet en overenn abaoe.

Ar Gapusined a oa tud sioul ha laouen, atao prest da renta servij d'an oll. Tremen a reent o amzer etre al labour hag ar bedenn, a veze klevet bemdez d'ar memez eurieu, o voudal dreist ar gouent evel ma vije bet eun neiziad gwenan en tu all d'ar voger uhel on dispartie diouto.

Va mamm avad a gave diéz gweled anezo diarnenn er goañv hag ind-i a hoarze ouz he hleved o tamanti war o zikour. A-wechou e vezent o houlen diganti ober eur hrav pe zaou en o zaou rouz, ha beb tro, evid he zrugarekaad, e tigasent dezi paneradou frouez saouruz euz o liorz: pér, avalou ha, burzud, pa vezent darev, fiez euz o gwezenn ramzel brudet dre ar béd oll.

Beva a reent er baourentez hag evelato e kavent bepred tra-pe-dra da rei endro dezo. Evel-se an Tad Frañsez Régis a veze gantañ ingal, kuzet brao e beg e gap, eun aval ruz evid ar henta bugel a gave war e hent. Eun all a oa eun orolacher dispar. Kredabl braz ar paour-kéz den a zo pell 'zo tavet e vomeder, med re an orolachou kempennet gantañ er hontre a ya atao endro. Ma n'eo ket eur vez e vije solutoh an traou eged an dud!

Ya, daoust ha ne oan d'ar mare-ze nemed eur baotrezig, em-eus soñj mad euz Kapusined Rosko, ha dreist-oll euz an Tad Medar. Penaoz hen ankounac'haad ? Eur galon aour kuzet dindan eur bern baro du, eun den korvet terrubl gand eur vouez ken terrubl all, a lakaes ananom da vond kloz pa zigoueze dezañ dond en ti, beteg m'or-boa lesanvet anezañ, dre guz, an « Tad Medar »! Pardonit, va zad, d'al lamponed ma oam. Tregerni a ree an ilizou gantañ pa veze o prezeg. Me lavar deoh, displeget en doare-ze, gwirioneziou ar feiz a ree roud beteg mel eskem ar beherien, puchet, doñv o selaou anezañ, ha, sur on, an diaoulou ive a blade losteg dirazañ. Koulskoude n'oa ket diouz e stumm oa mond dezañ, rag an Tad Medar a gare farsal. Chentil oa ar bleiz. Eur wech, da skwer, da gehver eur mision braz e Rosko, e lakaes an ilizad tud da hoarzin pa laveras euz ar gador-brezeg gand e vouez rog: « Warhoaz e stagom da govez. An neb ananoh n'o-deus ezomm nemed euz eun taolig broust flour, mond da gaoud an Tad Joakim, med ar re o-deus ezomm euz ar broust groz, dond ganen-mel »

Pell' zo dija e-noa embannet al leor fentuz « **Diwar c'hoarzin** ». M'am-bevez eun deiz ar blijadur da weled endro va amezeg koz, e tibunin dezafi, dindan efivor mar plij, unan euz an istoriou a vez kavet e-barz: « **Marianna Kuignamann a zo en aotroumobil** ». Tro am-eus bet aliez gwechall da gonta anezi er beilladegou. Ouz he zelaou an dud a roge o hoarzin, ha me evel just a veze lori ennon.

Hag « **An tri aotrou** » ? emezoh. « **An tri aotrou** » a zo eun dastumad efivoriou ha n'eo ket hepken eun daolenn flamm, med eun testeni a-bouez euz doare-beva Leoniz e penn kenta ar hantved-mañ. An Tad Medar e-neus tremenet e yaouankiz e Lanarvili, parrezig demdost d'ar Folgoad. Labour garo ha paourentez oa lodenn an darn-vuia euz an dud diwar ar mæz en amzer-ze, med paourentez gouzavet laouen hag heb klemm, gand sikour ar feiz, eur feiz divrall, gwriennet ken don e kalon Leoniz ma santer anezi beteg en o yez, en o hrennlavariou, en o geniou pemdezieg. Memestra em-eus kavet a-wechou eur vlazenn tvero gand lod euz e gontadennoù, ar vlazenn a jom, beteg fin e vuhez, e geniou an hini bet re zisrannet, eur vlazenn hag a jom ive em geniou, kaer em-eus leda amann war ar bara hirio, hag he-deus sikouret ahanon da ziskenn donnoh e marvailloù an Tad Medar. N'eo ket souezuz, en eur lenn « **An tri aotrou** », e vije deuet soñj din aliez euz Lan Inizan. Ar skrivagner-mañ a oa ive eul Leonad, ginidig euz Plounevez-Lokrist, nepell euz Lanarvili. Gantañ, evel gand e genvroad, e teue eur brezoneg dudiuz, pinvidig, yah ha flour; eveltañ oa beleg hag eur honter dispar; lezet e-neus ganeom ive dre « **Emgann Kergidu** » eun daolenn resiz euz eur reuziad amzer all er horn-brø-ze. Ha koulskoude nag a gemm etrezol N'o-deus tamm ebed ar memez tro-spered, rag n'oant ket difoupet er memez tu d'ar hieuz.

Lan Inizan a oa eun « aotrou », ganet e maner Lanzeon, hag arabad ankounac'haad eo « Doue e-unan e-neus roet Lanzeon d'an Inizanted ». N'e-neus ket ranket en e yaouankiz, evel an Tad Medar, « debri avalou brein diwar teil an noblañs ». An hini kenta, gand e wad « Julod », (1), ne anaveze mad nemed kudenn-nemeti ar pinvidig, da lavared eo: dalher kousto pe gousto an amann diouz tu e henou... Setu kredabl ar pez e-neus bet pouezet ahanon gwechall da strinka e leor dre ar prenestr, d'ar poant ma ne oan gouest da briza eun oberenn nemed dre an istor a gonte. An eil, an Tad Medar, a anaveze gwelloc'h, evid beza tañvet anezi dre ziabarz, kudenn-nemeti ar paour, da lavared eo: gounid kousto pe gousto e damm bara zeh.

Ya, eüruzamant oa stard ar feiz en amzer ma oa kement a gemm etre paour ha pinvidig, anez da ze, evel er Périgord « Jacquou Le Croquant », e vije bet gwelet aliesoh an tan er manerioù.

An Tad Medar a zo eun den eün ha didu. Konta a ra plên, heb tamm droukrañs ebed, gand fent zoken (2) an traou, fall pe vad evel ma oant, evid or sklêrijenna, evid ma ouezo ar re yaouank petra oa « an tri aotrou » (pevar pe bemp a-wechou) a veze kavet o ren kement parrez ha petra eo bet buhez on tud-koz dindanno.

Trugarez, Tad, evid ho leor dedennuz, beteg en e skeudennou treset ken koant gand Ifig an Troadeg. Eul leor hag a zo, hervez va zohj da vihanna, unan euz ar re wella bet skrivet e brezoneg, ken e-keñver an istor hag e-keñver ar yez. Eul leor gwirion hag a jomo eun teñzor evid ol lennegezh, danvez eur « best-seller », evel ma lavarer...e galleg. Emichañs ne vezo ket an diweza diwar ho pluenn. Ouspenn, « An tri aotrou » a zo gwisket kaer, prest da vond e kalanna da di o mignoned brezonegenien.

NAIG ROZMOR.

(1) Juloded: *Rummad tud euz Bro-Leon greet, hervezo, « gand gwad silet ha kig dispartiet ».* Gouzoud mad a ran petra 'lavarar, dre ma 'z on diwarno tamm-pe-damm.

(2) Lennit, da skwer, pedenn Seza Vihan (p. 58): « Gloria Tilipiti santo. »

<p>TAD MEDAR</p> <p>AN TRI AOTROU</p> <p>Ar gwella leor abaoe EMGANN KERIDU</p> <p>50 lur (400g)</p>
<p>LAN INIZAN</p> <p>EMGANN KERIDU</p> <p>Skrid orin</p> <p>30 lur (450g)</p>

SANT-NEVEN

EUN ISTOR SEBEZUZ

Ne doufen ket ez eus bet komzet euz Sant-Neven er Frañs a-bez e 1902 kement ha ma zo bet greet euz Plogoñ e 1980. Euz emgannou Plogoñ, ez eus bet laret - med daoust hag eo bet stourm Plogoñ kement-mañ ha kement-mañ nemetken ? - e oa eneberezh e-keñver eur gouarnamant kreizennet hag e-noa divizet euz amzer-da-zond eur hornad douar heb goullenn o aviz digand an dud.

Euz Sant-Neveniz, e penn kenta ar hantved-mañ, e lavar Louis Elegoet damdost ar memez tra, en eul leor ema o paouez sevel diwar-benn istor e barrez henidig (1): a-greiz-oll, e oant deuet da veiza ne gomprene ket ar gouarnamant kreiz o hudennou. Ind-i a felle dezo derhel d'o seurezed, ha prest e oant d'en em ganna evid mired anezo. Padal, hervez al lezennou nevez eneb an urziou relijiuzed, n'o-doa ken aotre al leanezed d'ober skoli, hag e rankent mond kuit.

Pe e vije reiz danevell Louis Elegoet war an afer-mañ, pe ne vije ket, eur mestr labour a istor eo e-neus kinniget diwar-benn Sant-Neven. Hirio n'eus ken 500 a dud o veza er barrez. Eur pezh leor a 400 pajenn e-neus kavet an tu da skriva diwar he fenn koulskoude, oh ober e vad euz an oll zoareou a hell beza da furchal ha da skriva eul leor-istor: studi an anoiou-leh, arkeologiezh, implij dielloù ar gomun koulz ha re an noterien, goullennou dre gomz ouz tud ar barrez, enklaskou war an dachenn, hag all...

Gand se e hell danevelli istor Sant-Neven euz an amzeriou kosa beteg an deiz a hirio. N'e-neus lezet seurt ebed a gostez. Talvezet o-deus dezañ an oll vunu-dou. Da genta, e-neus kontet istor kêr Gerilien. Hirio n'eo ar gêr-mañ nemed eur harter diwar ar mêz: a-boan ma 'z eus bet dalhet eur mên bennag anezi amañ hag a-hont er parkeier... Med em amzer ma oa ar Romaned er vro, e oa eur wir gêr, hag a veze labourer enni an arem, an houarn hag ar gwer, ha kredabl eo eno an hini oa diazezet Vorganium.

Diwezatoh, eo deuet a-benn ive L. Elegoet da houzaout da biou eo bet ha da biou eo douarou Sant-Neven, penaoz int bet prenet tro ha tro gand familloù braz euz an noblañs pe neuze gand familloù bourhiz euz ar hêriou nesa, Landerne, Lezneven, Brest. En 18ved kantved, eo peurliesha bourhizien a zivæz eo a brene digand noblañsoù red dezo gwerza, ne helle ar gouerien prena int nemed eun nebeud deveziou-arad.

Arabad kredi evelkent e oa an oll war ar memez troad, zoken en eur barrez vihan evel Sant-Neven. Re dechet eur da gredi kement-se. Ma helle tud ha ne oant ket euz ar memez renk kaoud istim an eil evid egile, en em veska ne reent ket. Hervez L. Elegoet, tri rumm tud, teir renkad kazimant, eo a zo bet e-pad pell e Sant-Neven: hini ar beizanted pinvidig hag ar velinerien; hini ar beizanted

vihan, ar vansonerien hag ar varichaled, hag hini an oll vicheriou all: kemenerien, mevelien, ha klaskerien-vara, ma oa homañ eur vicher. Ha re ar henta rummad, hag o-doa ar muia a ézantant, int ive - hag ind-i hepken - eo a oa ar galloud etre o daouarn e penn ar barrez hag ar gomun.

Sebezuz eo e vije bet kavet kemend-all a draou a dalvoudegez da skriva diwar-benn eur barrez vihan nemetken. Rag displega a ra c'hoaz L. Elegoet ar cheñcha-mañchou e-keñver ekonomiezh, buhez an dud e-keñver bevañs pemdezieg koulz e-keñver relijion, istor ar skolioù hag an deskadurezh (ha bet ez eus bet eur skol vrezoneg evid ar merhed, er hantved all, e Sant-Neven...), studi niver an dud, hag all... Hag ouspenn-ze, eo kement-mañ toud flour da lenn. N'eus nemed ar pennad diwar-benn istor ar brezoneg er barrez hag a zo gwannoh: peurliesha n'e-neus greet an istorour nemed adkonta ar pezh a zo bet dibonet kant gwech dja e leh all.

N'eo ket hepken Sant-Neveniz na Leoniz zoken a hell beza dedennet gand eur seurt labour istor. Keit ha ma ne vo ket skrivet kemend-all diwar-benn eur barrez da nebeuta e peb korn, eo dellezeg da veza lennet gand neb piou bennag e-neus c'hoant da anaoud e vro, evel m'eo bet hag evel m'ema. Zoken ma jom berr meur a wech L. Elegoet war e zisplegadurioù, dreist-oll evid pezh a zell an amzer-vremañ, e weler da nebeuta penaoz o-deus bet bevet an dud dre amañ a-hed an amzer, hag ar hemmadurioù a zo o hoarvezoud abaoe 30 vloaz.

Ar bloaveziou 50-60 eo a verk an troh. War beb tachenn. Gand rêzon eo e komz L. Elegoet euz « diskar » eur zevenadur a ziwar ar mêz e Bro-Leon. Ar mêziou eo o-deus greet nerz ar vro e-pad pell. Ma n'eo ket dister pouez al labour-douar, ar hêriou eo bremañ a gont ar muia, e Breiz ive... Eur bianedenn haro eo moarvad hini Sant-Neven evel hini ar beurrasa euz ar parrezioù bihan diwar ar mêz. Da gaoud o-deus eun doare all da jom beo diouz ar bed a-vremañ.

F.B.

(1) Louis Elegoet: Saint-Méen: Vie et déclin d'une civilisation rurale dans le Bas-Léon. Préface de Yves Le Gallo. Editions Athropos.

P.M. MEVEL ha **NAIG ROZMOR**

Peziou c'hoari fentuz, e galleg hag e brezoneg.

- **Planning an diaoul; ar rejim.**
- **Ar wignavaou; ar veaj organizet.**
- **Ar hao antiatomeg; an toull-kuz.**

Peb leor: 16 lur (90 g).

REUN AR C'HALAN: LEVR AR BLANEDENN.

Goude beza lennet, hag adlennet a-wechou, barzonegou *Reun ar C'halan*, e kredan lavared ez eo al leor-mañ unan a dalvoudegez, savet gand eur barz gwirion gouest da deuler war ar bed sellou renevezet. Kavet e-neus an awen e meur a leh ha setu perag eo rannet « *Levr ar Blanedenn* » e meur a lodenn. Da genta « *Kemmadurioù war levr ar C'hemmou* » a zo tennet euz an « *I Ching* », leor an diouganerien gwechall e Bro-Sina. Goude, ar « *Skeudennou euz levr ar Blanedenn* » a ginnig an taolennadur e yez-plên euz ar skeudennou a weler war ar hartou implijet gand ar Jipsianezed, pe Termajied, evid divina planedenn an dud: ar Roue, ar Rouanez, ar Blanedenn, an Ankou, h.a. En trede lodenn, « *Planedenn ar Barzh Kozh* », e vo kavet barzonegou berr, teir gwerzenn enno hepken, heñvel euz « *haikai* » barzed Bro-Japoñ. « *Haikai* » adarre e « *Kelenn ar Profed* », levezonet kentoh gand leoriou santel ar Gristeniez. Erfin, lodenn ziweza an dastumad eo « *Goulec'hiou an eñvor* ». Kan an den ha Kan ar vro, awenet an taol-mañ gand prederiadennou ha buhez ar barz e-unan. Ar pezh a ra unander an oll barzonegou-mañ, al liamm a stag anezo an eil euz egile, eo ar blanedenn. Planedenn mabden eo e klasker lakaad war-wel.

Reun ar C'halan a zo eur barz desket. Anaoud a ra lenneez koz ar Reter-Pella, hini Bro-Sina ha Bro-Japoñ. N'eo ket a-walh evitañ liva ar bed endro dezañ, klask a ra tostaad euz an traou kuzet, euz an arouezioù kevrinuz, euz donder an damskiant, euz ar blanedenn, war roudou barzed ar broiou-pell ha da heul Nerval, Rimbaud ha Breton. Evitañ ar varzoniez a zo eur bevveg evid mond da furchal:

« E goulec'hiou an eñvor
E lec'h ma tev ar fostor. »

Hag a-benn ar fin e ro d'al lenner frouezenn e enklask hag e braderiadennou: ar garantez denel ne gas nemed d'an orged ha d'ar maro, ar garantez-vro hag ar stourm a ra eur pal uhel d'ar vuhez (« *Goulec'hiou an eñvor* »)

Anad eo ne skriv ket Reun ar C'halan evid ar yoh, pa glask displega menozioù ha trivliadennoù ken iskiz. A-hend-all, n'eus mui en devez a hirio nemed tud dezo deskadurez hag a zo gouest da lenn ha da briza barzoniez e brezoneg. Koulskoude n'eo ket « *Levr ar Blanedenn* » re ziêz da gompren, pa ne ra ket an oberour re aliez gand gerioù nebeud anavezet. War ar poent-se a-dra-zur, e ranker rei meuleudi dezañ.

Reun ar C'halan a fell dezañ beza modern. Lezet e-neus a-gostez ar werzenn hengounel evid ober gand an hini « *libr* », heb klotenn ebed da echui. Nemed lañs ha keflusk a oar rei d'ar gwerzennou. Kizidig eo dirag taolennou an natur ha mond a ra pelioh eged ar pezh a wel e zaoulagad evid klask dizolei ar gwirvoud kevrinuz kuzet dindan an arouez.

« *Levr ar Blanedenn* », moulet kaer gand AL LIAMM, a vo digemeret mad gand ar re, rouez a-walh siwaz, a blij dezo lenn barzoniez wirion e brezoneg.

P.M. MEVEL

PAOTR TROURE: MOJENNOU. Skeudennet gand J.J. SEVELLEC.

Adembannadur MOJENNOU PAOTR TROURE, diviet abaoe pell zo, a vo kavet bremañ a drugarez da Vrud Nevez en eul leor plijuz da lenn. An oll vrezoneriegen a rekete an embannadur-ze, kement a blijadur a vez kavet o lenn ar fablennou-mañ, troet diwar La Fontaine. Kinnig a reont ouspenn eur melezour euz ar pezh a hell beza brezoneg lenneget ha pobleg war eun dro. Setu ar pezh a lavar Visant Seite hag an Aotrou Falc'hun en o raskridou. Diêz eo e gwirionez trei e n'eus rorz pe yez mojennoù La Fontaine, kement a ampartiz soutli a zo enno. Ha koulskoude Paotr Treoure a zo deuet a-benn euz e daol en eun doare souezuz a-walh. Chomet eo an tosta gwella euz an destenn halleg, nemed a-wechou e kemer hed e nask hag e oar ijina traou bourruz diwar e faltazi dezañ e-unan.

Klasket e-neus bepred brezonekaad ha zoken « *leonadekaad* » mojennoù La Fontaine, lakaad anezañ da veza èsoh da gompren evid ar vrezoneriegen, evid al lennegen diwar ar mêz dezo nebeud a zeskadurez. Red e vefe studia dre ar munud an doare-ober implijet gand Paotr Treoure evid tizoud ar pal-ze. Merkom hepken e-neus lamet kuit kement tra a denn d'ar vitologiez. Jupiter ha Merkur a deu da veza Sant-Alar, ar haz Rodilard a zo anvet Mignaou, an Apennins hag ar Hokaz n'int mui nemed Menez-Are ha Menez-Hom. An diou gostezenn bolitikel, ar Roue hag ar Re-Gevreded, ne hellent beza e Breiz nemed ar re wenn hag ar re ruz. Ar miliner hag e vab, gand o azen, a gerz euz Pont-e-Kroaz da Gemper. Eun azen all a gas legumach d'ar marhad, hervez La Fontaine. Al legumaj-ze, eme Paotr Treoure, a zo kaol sammet da gas d'ar vaqazin. An istr a hortoz ahanom e Prad-ar-Hourm ha « *Kouer an Danub* » a gemer dremm « *Pagan Ker-touan* ». Evel-se en em gavom e-kreiz buhez pemdezieg Bro-Leon. « *Rannvro-elekaet* » eo ar fablennou, evid ober gand eur ger hag a zo hirio diouz ar hiz vraz, ar pezh a zo saouruz meurbed.

Ouspenn, Paotr Treoure — an abad Conq — ne zizonj ket eo beleg a-berz Doue hag eo red mad dezañ ober kentel d'an dud. Setu perag e oar cheñch eun dra bennag pa gav La Fontaine re skañv pe re hwer. Da skwer, evid echui « *L'araignée et l'hirondelle* », La Fontaine a lavar:

*Jupin pour chaque état mit deux tables au monde:
L'adroit, le vigilant, et le fort sont assis
A la première, et les petits
Mangent leur reste à la seconde!*

An dra-ze ne zeblant ket plijoud da Baotr Treoure, ha reiz a ra:

Mar deo kouezet ar blouzenn fall ganeoh,
Stagit d'al labour ha roit peoh.
En eur labourad stard pep hini hell gwellaad
E dinell hag e stad.

Daoust hag ez eo mad beza treuzfurmet evel-se menozioù La Fontaine ? Forz penaoz ar mojennou troet gand Paotr Treoure a zo, d'am zoñj, kalz gwelloc'h eged an unangomzou a gaver e dibenn al leor. Ar re-mañ peurliesha a zo eun awen pounner enno, daoust ma lakaont atao an dud da hoarzin pa vezont displeget en eur fest bennag. Paotr Treoure a skrive evid e genvroiz leonarded ha mad e anaveze kerkoulz o yez hag o zro-spered; e vrezoneg a zo beo-buhezeg spontuz abalamour d'an troiou-lavar saouruz strewet amañ hag a-hont e-doug ar fa-blenn.

Room evid echui meuleudi da J.J. SEVELLEC evid beza en eun doare ken fentuz gwisket an anevaled gand dillad tud, ar pez a zigas d'eul leor bourruz a-hend-all, muioh a dalvoudegez c'hoaz.

P.M. MEVEL

E gwerz e ti BRUD NEVEZ : 20 lur, mizou-kas : 5,10 lur (200 g).

VA FERHERINAJ EN DOUAR-ZANTEL.

Visant Seite, da heul eur staj e Rom, e-neus bet tro da vond d'ober eur veaj en Douar-Zantel e-pad miz mae ha miz even diweza. Chomet eo pemp sizun du-hont, amzer d'ober anaoudegez gand ar vro. Evid or brasa plijadur e-neus greet Visant Seite gand e ehvorennoù beaj, bet embannet da genta war « *Bleun-Brug Feiz ha Breiz* », eul leorig moulllet kaer ha skeudennet (5). Evel-se e hellom heulia ar perherin ma oa dioutañ dre meur a leh brudet, meur a gériadenn karget a istor euz ar Jude hag ar Gallile.

Pep hini en eur veaji a glask ar pez a zo tost d'e galon ha d'e ene, ha Visant Seite a zo bet dedennet dreist-oll gand al lehiou hag ar zavadurioù a zigas soñj euz an darvoudou meneget en Testamant Koz hag en Testamant Nevez. Klasket e-neus bale war roudou ar Hrist ha meur a dra o tenna d'e vuhez a zo deuet da adveva dirag e zaoulaad. Kavet e-neus Visant Seite en Douar-Zantel peadra da renevezi e feiz ha da zevel e ene, ar pez ne vir ket outañ da deuler e evez war stad ar vro, enni bepred trouz a vrezel. Plijuz-kenañ eo al leorig-mañ, èz da lenn, brezoneg yah ha dibikouz ennañ.

P.M. MEVEL

O FOETA BRO ER HANADA.

N'eus ket Yves Miossec o veaji, ha ne skuizom ket o lenn anezañ (1). Ar wech-mañ eo bet er Hanada, hag e kont deom ar stêriou braz, al lammou-dour (hini an Niagara), ar hoaiou, diézamant an erh hag ar skorn, kudennou ar Hebek, hag all... euz an eil tu d'egile d'ar Hanada. War evez e vez bepred e spered, da oaoler pied ouz ar pez a zo da weled, bepred e tiver ar brezoneg ken flour dindan e blienn. Eur brezoneg klase!

N'eus da gaoud kerse nemed gand daou dra: ar faziou-moullia niveruzig a-walh, hag ar golo hag a vije tremen poent cheñch: ema erru an dastumadenn « *STUDI* » gand he 19^{ved} niverenn, ha n'eus ket bet memez cheñchet liou d'ar golo eur wech abaoe 1975!

« UN TAMM KARN BAR WERENN ».

Ar skrid dihortosa bet embannet e brezoneg e 1981, unan euz ar re wella ive. Eur bed a gomputerien hag a gartennou magnetik, renet gand eur huzul hag a rank e-unan plega da urziou an ordinateurien... Avañturiou ar vaouez yaouank Alanin e kêr Jañjili, war-dro ar pevare pe ar pemped kantved warn-ugent... Eur gêr hag a zo enni merheterien a vicher ha targisti...

Eur romant berr a 55 pajenn, eo, hag a zo bet savet gand Yann Gerven. Da zevel e ano-pluenn e seblant hemañ beza dalhet penn-lizefennou e ano-familh. Embann e-noa bet greet dija « *Sekrejou eun hanter-gloareg* » ha skridou all, bepred war « *Blanedenn* » (2). Ar wech-mañ e kont eun istor euz an amzer-dazond, evel ma vije bet tremenet dija.

Med n'heller ket lavared n'he-deus ket kêr Jañjili eun dra bennag da weled gand Breiz a hirio. Bez' ez eus eno dreist-oll eur gevredigez iskiz o labourad d'adsevel... ar galleg koz euz an 20^{ved} kantved, ha n'eus bet dalhet nemed restajou dioutañ... Heb diézamant e kavo al lenner aketuz berriou munudou o tenna da stad an traou a-vremañ er vro-mañ...

War don ar goaperez eo bet savet ar romant, evid eul lod. Skrivet eo en eur yez ha ne vo ket eun dizesper evid al lennerien. Fonnuz eo an troiou-lavar pobleg, med rei a reer an displegadenn anezo. Eun destenn hag a ranker lenn, ken evid an danvez, ken evid ar stumm m'eo skrivet.

BREIZ ha KRONENBOURG...

N'ouzon ket hag eo deuet ar Vretoned da veza ken gwaz everien bier ha tud an hantnoz, med eur Breizad a orin, da nebeuta, eo a zo e penn ar gompagnunez « *Kronembourg* », Maurice de Kernevoal. N'heller ket lavared en-dije ar merk brez-ze eur menoz fall oh en em lakaad da embann leoriou da heñcha an dou-risted diwar-benn kement bro a zo toud e Frañs.

War-lerh eul leor kenta diwar-benn an Alzas - ha n'eo ket divalo, hervez klieved - eo deuet er-mêz a-benn an hañv hini Jean Markale diwar-benn Breiz (3). Allaz! Kaer e-neus bet Markale klask lakaad ar homuniou da genlabourad gantañ da zevel e leor, n'e-neus greet nemed sevel ar gwsa leor evid an dou-risted hag a vez prés warno... Eur hwitadenn.

ENERGIEZIOU NEVEZ.

Peogwir ne vo ket savet a greizenn nukleel e Plogoñ, daoust ha savet e vo unan eun tu bennag e Breiz? Diwezatah marteze e vo klievet komz deuz se. Da hortoz eo brasoh-brasa an ezommou energiezh, e Breiz evel e leh all, hag e teuom da veza debrenien ha zoken lonkerien energiezh.

Darn avad a gred dezo e heller tremen heb kemend-all a elitrisite. Hag ar memez re eo a ginnig en em gemer en eur mod all, da gaoud energiezh diwar goust an heol, an aveliyou pe ar reverzi. Gand « Oxygène », ez eus bet embannet eun niverenn ispisial diwar-benn an energieziou nevez e Breiz (4). Evid ar wech kenta, (daoust ma oa dija ar Plañ-Alter), e klasker gweled sklêr ha petra heller ober e gwirionez.

Eur cheñchamant a bolitik a vije da zeveni avad. N'eo ket sur eo euz an tu-ze emañ o vond.

Notennoù:

(1) « O foeta bro er Hanada », gand Yves Miossec. E gwerzh e ti Brud Nevez, 18 lur ha 5,10 l a vizou kas (200g).

(2) Embannet war « Planedenn », nn 8 (1 plasenn ar Marhallah, Montroulez). Notenn a-berz Rener « Brud Nevez ». En niverenn 8 euz « Planedenn », e ra he renerien ar gont euz « al lennegezh » a zo bet embannet diwar he fenn, da lavared eo euz ar rentao-kont a zo bet savet er helaouennoù all diwar he fenn. Daou vloaz war-lerh o niverenn genta, ne zebiantont ket beza dalhet soñj e oa bet moulet war niverenn 3 « Brud Nevez » eur renta-kont euz o diou niverenn genta... Ne ra ket a forz...

(3) Jean Markale: « Guide Kronembourg de la Bretagne authentique ». Embannet gand Ramsay.

(4) Eun niverenn ispisial, evid 20 lur, digand « Oxygène », J. Gloaguen, Quai Est, 29110, Konkern.

(5) Goulen al leorig: « Va fahirinaj en Douar-Zantel » digand V. Seite, Ti Karre, 29150, Kastellin.

KELEIER DIWEZA

En eur voulla an niverenn-mañ euz « Brud Nevez », e klevom eo bet roet ar henta priz Per Trepos ar bloaz-mañ gand Servij an Abadennoù brezoneg e FR3, d'or henlabouer ha keneil mad My Skaouidig, evid eun danevell. « Arabad lehva va breur ». Meur a zanevell on-eus bet tro dija d'embann war « Vrud Nevez » diwar bluenn My Skaouidig: dreist-oll « Evel chas ar harter » (nn 20), ha « Kalon pe digalon », (nn 10). Ar c'hoarier Goulc'hen Kervella eo e-neus bet an eil priz. Or gourhemennou d'al loreidi.

PAOTR TROURE

Mojennoù

« Unan euz best-sellerien on amzer »
20 lur (200 g)

JAKEZ RIOU

Geotenn ar Werhez, ha barzonegou
34 lur (200g)

An ti satanazet:

15 lur (200g)

Pemp troad ar maout, gand Mikael Madeg.

30 lur (550g)

YVES MIOSSEC:

Eur veaj e Stadou-unanet an Amerik: 15 lur (200g)

O foeta bro er Hanada: 18 lur (200g)

Per-Jakez Helias:

Maner kuz: 30 lur (200g)

An tremen buhez: 40 lur (400g)

Kuzuliou ar Medisin: pennadou tennet euz Feiz-ha-Breiz; 10 lur (90g)

Goulennit roll klok al leoriou a zo e gwerz e ti BRUD NEVEZ.

(Rei a reom pouez al leoriou; êsoh a ze e vo evidoh gouzoud pegement e koust ar mizou-kas).

